

POLITICĂ, ADMINISTRAȚIE ȘI TOPONIMIE IEȘEANĂ

MIRCEA CIUBOTARU*

Într-o cercetare diacronică a toponimiei orașului Iași am distins două perioade în evoluția istorică a procesului denominativ stradal din fosta capitală a Moldovei, una veche, încheiată, convențional, în anul 1832, și una nouă, care, iată, are deja vârsta de aproape două secole. Criteriul delimitării a fost identificat în deosebirile dintre denomiția populară și cea oficial-administrativă, aceasta cu o componentă științifică implicită sau explicită și în creștere numerică permanentă, așa cum rezultă din analiza mapei toponimice.

Toponimia populară este rezultatul actului de denotație spontan, natural (ca și însușirea și funcționarea limbii materne), generat de nevoile unei comunități de a desemna repere și locuri, pentru orientare și deplasare în mediul geografic înconjurător. Ea a fost și este încă o caracteristică a spațiului rural, dar și a târgurilor vechi, a căror administrație nu a imaginat și impus, de regulă, nume noi, în împrejurările unor schimbări socio-geografice din perimetrul controlat. Rareori, de pildă, apar înainte de mijlocul secolului al XIX-lea informații despre denumiri create *ad-hoc* din necesități imediate. Astfel, în anul 1846, când se făcea hotarnica moșiei Orgoiești din ținutul Tutova, se atribuiu numele „movila lui Antonie” și movila „numită a lui Drăghici”, în amintirea unor persoane prezente atunci pe teren (Antonovici 1929: 55, 56). Trăinicia unor asemenea improvizații nu era însă deloc asigurată.

În orașele românești din secolul al XIX-lea, intrate în procesul inevitabil de modernizare, s-a păstrat relativ bine stratul toponimic vechi, popular. La Iași, au dăinuit până târziu nume de foste cătune de pe moșia târgului, înglobate apoi în oraș (Muntenimile, Tătărașii, Păcurarii), de mahalale (Broșteni, Ciurchi, Moara de Vânt, Sf. Vineri) și de târguri comerciale (Târgul Cucului, Târgușorul Nicolina, Târgușorul Copou), devenite cartiere, sau de foste ulițe (Albineț, Curelari, Frecău, Nemțească, Rusească, Talpalari, Vovidenie etc.), modernizate ca străzi. Ca și în sate, foarte multe denumiri de ulițe au în componența lor sintagmatică (*Ulița Bucșănescu, Ulița Hagioaei, Ulița lui Stratulat, Ulița lui Papafil, Ulița Popa*

* Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, Bulevardul Carol I, nr. 11, România.

Roșca, Ulița Răzoarei, Ulița șilingului și altele) sau perifrastică (*Ulița pe din dosul heiurilor vist. Rosnovanu, Ulița pe lângă casele lui Dracachi Baston, Ulița pe lângă hanul Zoei*) numele unor persoane de autoritate sau de notorietate, având locuințele pe traseele respective. Dar, treptat, pe măsură ce o administrație nouă este preocupată de urgențe edilitare, de probleme fiscale, juridice, polițienești și electorale specifice orașelor în continuă expansiune teritorială și demografică, apare necesitatea denominației noilor realități topografice printr-un act conștient, planificat, adesea arbitrar, în sensul ignorării unei motivații cu suport în realitatea geografică sau istorică, și imperativ prin legiferare. Astfel rezultă *t o p o n i m i a o f i c i a l ă*, administrativă, cu particularități (lexicale, fonetice și gramaticale) pe care nu le evidențiem acum. În ultimele decenii, după 1990, se constată avansarea, prin inițiative locale, a unui proces de extensie a toponimiei administrative și în localitățile rurale, prin atribuirea de nume drumurilor și ulițelor din anumite sate, în continuarea tendinței din perioada cooperativizării socialiste (îndeosebi după anul 1962), concretizată în denumiri de tarlale, sole agricole, terenuri diverse, rod al imaginației inginerilor agronomi sau a autorităților comunale, care trebuiau să denumească alte amplasamente de locuințe (cartiere) apărute prin strămutări (după inundații, alunecări de teren) sau colonizări. Încă și mai vechi, de după 1880, sunt numele noi din zonele împădurite, ca urmare a amenajamentelor silvice, cu cantoane, ocoale și parchete, multe denumiri intrând în uzul local curent, dar identificabile ca oficiale prin lexicul neologic și gramatica specifică.

În Iași nu se documentează o denumire creată și impusă de domnie sau de alte instituții ale statului înainte de anul 1828, când armatele rusești au ocupat Principatele, pe care guvernatorii le vor administra timp de șase ani (până în 1834). Apoi, domnia lui Mihail Sturza (1834–1849) configurează și la Iași, cu înfăptuiri evidente, începutul perioadei moderne a administrației urbane, care durează până în prezent.

În această *p e r i o a d ă m o d e r n ă*, în care toponimia veche populară este înlocuită, treptat și în mare parte, am datat *p a t r u f a z e* bine delimitate cronologic.

a. O fază de tranziție se conturează începând din timpul ocupației rusești (1828–1834) și durează până în 1864. Acum se introduc în administrarea târgurilor și orașelor reguli noi, care vor fi apoi formulate în *Regulamentul Organic* (1832). Observ, printre primele măsuri rusești, pe cele de ordin strict militar, impuse de necesitățile deplasării și ale încartuirii trupelor. La Iași, numele *Podul Roșu* (1777) și *Podul Verde* (ante 1820) au apărut cu certitudine după vopsirea parmaclâcurilor acestora, primul în timpul Războiului Ruso-Turc din 1768–1774, și al doilea, probabil, în împrejurările unei ocupații ulterioare a orașului. Marea epidemie de ciumă din 1828–1829, diminuată în anul 1830, a impus instituirea rohatcelor (barierelor) și carantinelor sanitare la toate intrările în capitală. În dosarele întocmite în anul 1829, cuprinzând tabele de ciumați și morți de alte boli, din cele opt *ciastii* (termen rusesc, ulterior, *despărțituri*) ale Capitalei, apar pentru

prima dată numerele caselor bolnavilor (și nume ale ulițelor doar în ciastiile 6, 2, 5 și 1) (ANI, LB: dos. 620–623). Este de remarcat mărimea Tătărașilor, care cuprindeau două ciastii (7 și 8), precum și încercarea comandanților ruși de a delimita grupurile de locuințe nu pe ulițe, fapt ce ar fi implicat folosirea incomodă a denumirilor românești necunoscute, ci pe *cvartaluri* numerotate (10 în ciastia 7 și 11 sau 14 în ciastia 8) (*ibidem*, dos. 619, f. 10r–11r și 5r–6v). Prin respectivul sistem de catagrafiere numerică, instituit probabil din anul 1828, aceștia puteau avea o mai clară evidență a adreselor la care erau încartiruiți soldații și ofițerii, așa cum vom constata mai limpede în timpul intervenției armatei rusești din anii Revoluției de la 1848–1849.

În această fază, o mulțime de ulițe, hudițe, fundacuri și trecători au rămas fără nume stabile și recunoscute oficial. Un moment de inflexiune în procesul denominativ urban îl întrezărim în suplica din 22 mai 1845 a lui Gheorghe Asachi către Departamentul Trebilor din Lăuntru, redactată cu prilejul pregătirii litografierii planului capitalei, la Institutul Albinei (probabil, cel întocmit de Joseph Raschek, în 1844, dar rămas totuși în manuscris), când s-a constatat că nu se cunosc multe nume de ulițe. Deși necesitatea și sarcina atribuirii de denumiri străzilor fusese formulată deja în *Regulamentul organic* („Cvartalile să vor însămnă cu vâpsăle roșii, albastrii, galbine și verzi, să vor da nume uliților și pieților, și asupra tuturor casălor să vor scrie numere” (RO 1846: Anexa H, Secția I, Art. L, p. 110), abia acum, în 1845, apare pentru prima dată o perspectivă culturală conștientă (desigur, a unui cărturar) asupra toponimiei urbane, anume că unele denumiri sunt vechi și ar trebui păstrate, iar pentru cele ce lipsesc să se rânduiască o comisie la Eforie, care să propună nume de străzi (ANI, MI, tr. 1772, op. 2020, dos. 6998, f. 1–2). Răspunsul era un aviz pozitiv, dar nu sunt informații despre înființarea și lucrul acestei eventuale comisii. Aprobarea va fi rămas fără urmări imediate, căci un mare dosar privitor la încartiruirea trupelor rusești în Iași în februarie 1849 și în lunile următoare (ANI, MIM, dos. 5/1848, 319 file) cuprinde ample liste de locuitori-gazde (rus. *hazain-ul*), pe *cvartaluri* (șase), cu numărul casei, dar, în multe cazuri, fie fără numele uliței, fie aceasta desemnată cu vechi perifraze sau formule pretoponimice precum: *Ulița de la hanul Petre bacal la vale pe sub Academie* (f. 53r), *Ulița mergătoare spre Bahlui* (f. 155r), *Ulița mergătoare de la podul lui Ipsilant spre moara lui Plitus* (f. 163r), *Ulița spre podul lui Ipsilant* (f. 177r) etc. Tot atunci (în 1849), se elaborează „Condițiile dării în antrepriză a numirei uliților și a numeratului casălor din capitalie”, într-un contract privind amplasarea indicatoarelor, unde se detaliază și cerințele tehnice de efectuare a lucrării. Tăblițele, cu dimensiuni stabilite pentru nume de străzi și, respectiv, pentru numere de case, erau inscripționate cu litere albe pe fond albastru și fixate pe pereții caselor de la capetele străzilor și din intersecții sau pe stâlpi, dacă nu existau clădiri; numerele de casă se puneau pe ușile de intrare în imobile.

Operațiunea a decurs în ritmul specific național, fiindcă în anul 1853, când se întocmește o evidență a caselor și dughenelor din oraș, în vederea impozitării lor

pentru realizarea pavajului străzilor principale, constatăm iarăși că multe ulițe nu aveau nume sau erau identificate perifrastic, precum *Spre hat. Bașotă, Pe din dosul lui Adamache, Spre Biserica Albă* și altele (LISTA 1853: 47). Situația se reconfirmă explicit în anul 1854, în timpul ocupației austriece a Moldovei, când general-maiorul Blumentron a cerut Departamentului Lucrărilor Publice (care trimite o adresă Sfatului Municipal) ca, pentru aflarea cvartalurilor, rânduirea cinurilor de jos în diverse slujbe și trebuințe militare, să se facă tăblițe de mărimi și culori convenite și numirea ulițelor, cu litere latine și chirilice (ANI, EI, dos. 63/1854, f. 1r-v). Ca urmare, s-a organizat licitația pentru antrepriza tablelor, dar operațiunea s-a tot tergiversat, austriecii s-au retras din Iași, iar lucrarea s-a suspendat în mai 1855 (*ibidem*, f. 16r). Un document de maximă importanță, care marchează finalul acestei faze, este o *Catagrafie a caselor și dughenelor din Iași*, efectuată în 1861 (*ibidem*, dos. 99/1861), în care constatăm că, deși numărul ulițelor recensate a crescut semnificativ, aspectul general denominativ este încă vechi, prin entopice (*mahala, uliță*), lista de nume proprii și structura lor perifrastică: *Ulița Calicimii de vale de Academie* (*ibidem*, dos. 63/1854, f. 20v), *Ulița în dosul Criminalului* (*ibidem*, f. 30v) etc. Cea dintâi informație pe care o cunosc despre o denominare oficială, formulată expres, a unei străzi sau piețe din Iași datează din 21 iunie 1859, când Consiliul Eforiei a decis că noua piață înființată la Movila lui Buraga (fostă Movila Bivolăriei) din Tătărași „va purta denumirea *Movila lui Cuza*”. Hotărârea scrisă se încheia cu urările „Trăiască Principatele Unite! Trăiască M.S. Alexandru Ioan I-iu”. Inițiatorul acestui act administrativ a fost Teodor Codrescu, editorul *Uricariului*, pe atunci președintele Consiliului Eforiei (un precursor al primarului viitor) (Ciubotaru 2017: 5).

b. A doua fază începe odată cu reorganizarea teritorial-administrativă prin Legea comunală și Legea pentru înființarea consiliilor județene din 31 martie 1864, cu transformarea fostei Eforii a orașului Iași (Sfat Orășenesc, din 1851) în Primărie, și durează până în 1946. Acum, administrația comunală (apoi municipală) atribuie nume unor străzi și ulițe anterior nedenumite, face schimbări rezonabile, fără intenția de a șterge urmele trecutului, pune pe prim-plan memoria culturală, promovând nume ale unor personalități istorice și politice, artistice și științifice, prin gesturi comemorative și encomiastice/onorifice. Locuitorii sunt sensibili la noile denumiri. În documentele Primăriei, se neologizează apelativele/entopicele din sintagme: *abator* vs *căsăpie* și *zalhana*, *cartier* și *foburg* vs *mahala*; *pieță* vs *medean*, *meidean*; *stradă* sau *stradelă* vs *pod*, *uliță*, *hudiță*; *barieră* vs *rohacă*, se generalizează termenul *șosea* (apărut prin 1833) și devin uzuale *alee* (după 1852) și *bulevard* (după 1870). Evoluția lentă a structurii urbane nu favorizează o schimbare traumatizantă nici a rețelei stradale și nici a nomenclaturii.

c. În faza a treia (1947–1989), doi factori contribuie la modificarea radicală a denominației toponimice: demolările survenite după război și planurile de industrializare și de sistematizare care modernizează rețeaua stradală, iar tentativa

de radiere a memoriei istorice, în lupta ideologică, afectează grav zestrea onomastică ieșeană. Se produce cea mai brutală intervenție în toponimia localității (de fapt, a țării, în ansamblu). Din această perspectivă, și aici se pot distinge două etape: etapa 1947–1965, stalinistă și poststalinistă; etapa 1965–1989, național-comunistă, a politicii lui N. Ceaușescu.

d. Faza de după 1989 se distinge prin revenirea la denumiri anterioare anului 1947 și atribuirea de noi nume propuse din considerente adesea obscure, o comisie desemnată în acest scop funcționând după reguli aleatorii.

Urmărim și evidențiem în continuare doar problemele de procedură și mentalitate denominativă de după 1864, când administrația comunală urbană/orășenească/municipală planifică și impune nomenclatura stradală în forma și conținutul ce fac diferența între ceea ce numim *toponimie populară vs toponimie oficială, administrativă*. Surprindem un proces în care primarul, consiliul comunal și vocea comunității dialoghează în timp. S-au păstrat suficiente documente ale Primăriei Iași, pentru a se putea evidenția elementele de bază ale acestei evoluții, dar, din păcate, nu s-au pus în dosare, dacă au fost formulate în scris, majoritatea deciziilor din secolul al XIX-lea și cel următor, care ar fi trebuit să consemneze și motivațiile schimbărilor. Cele mai multe pot fi datate relativ, prin comparația diverselor liste, tablouri sau ghiduri al Iașului și planuri ale orașului (din 1843, 1844, 1857, 1896–1897). Inițiativele denominării stradale au aparținut primarilor, comisiilor desemnate, Serviciului Tehnic al Primăriei (care lucra la alinieri de străzi, închideri de ulițe sau deschideri de noi străzi) sau cetățenilor. Unele indicații generale privind procedurile legale au venit de la Departamentul Lucrărilor Publice și apoi de la Ministerul de Interne.

După 1864, numeroase adrese, ordine și dispoziții păstrate în corespondența dintre Ministerul Lucrărilor Publice, Ministerul de Interne, Ministerul de Finanțe, Prefectura Iași, Primărie și organele acesteia (Serviciul tehnic, Poliția locală) indică un proces din ce în ce mai accelerat de punere în ordine a numelor străzilor și a numerotării caselor, impuse de necesitatea identificării locuitorilor și locuințelor în vederea recensămintelor fiscale, pentru lucrări cadastrale, edilitare, pentru urmărirea polițienești sau evidențe electorale și demografice. Astfel, în noiembrie 1865, un agent al poliției, din cvartalurile I și III raporta Prefecturii faptul că numeroase case fie nu (mai) aveau numere de identificare, fie acelea mai vechi nu mai erau folositoare, apărând locuințe noi, iar altele dispărând. Prefectura solicita Primăriei să fie puse tăblițe cu numerele caselor și numele străzilor, în vederea recensământului contribuabililor prevăzut în decembrie 1865 (ANI, PI, dos. 59/1866, f. 1r, 2r, 4r).

Antoni Partheni, cel care litografiase în anul 1857 *Planul Iașilor* al lui Fred. Peytavin, cerea primarului, la 3 martie 1870, să se înscrie pe planul anexat (probabil un exemplar din litografia sa, fiindcă un alt plan disponibil nu exista) toate numirile stradelor și stradelelor, mărimea piețelor nou create, linia șoselei de la Arcul Liceului și până la gară, locul gării, linia ferată până la șanțul Păcurarilor

și aceea proiectată spre Basarabia, până la șanțul din marginea de sud a moșiei orașului (ANI, EI, dos. 71/1863, f. 20r).

Nu inventariem aici toate schimbările de nume (multe!), ci selectăm doar exemple pentru motivarea denumirilor propuse de administrația comunală, de diverse grupuri profesionale sau de locuitori. Este o lacună informațională importantă faptul că nu s-au păstrat decât puține procese-verbale și decizii de atribuire a numelor, dar putem constata, periodic, comparând liste de străzi, stradele și ulițe, apariția unor nume noi și dispariția altora vechi.

Astfel, știm că, în 1866, primarul Dimitrie Gusti a dat numele *Ștefan-Vodă*, *Petru Rareș*, *Ghica-Vodă*, *Aron-Vodă*, *Lăpușneanu*, *Moțoc*, *Asachi*, *Română* și *Carol I*, denumiri confirmate documentar în anii următori, iar în 1878 pleda pentru acceptarea numelui *Str. V. Alecsandri* pentru *Str. Sf. Ilie*. Un dosar este prețios pentru cunoașterea nomenclaturii din a doua jumătate a secolului al XIX-lea (ANI, PI, dos. 119/1884). Primarul Leon Negruzzi dispunea, la 19 decembrie 1884, constituirea unei comisii pentru denumirea străzilor și numerotarea caselor, formată din consilierii Alexandru D. Xenopol, C. Chirilă, D. Gheorghiu, P. Nițescu și C. Rojniță (*ibidem*, f. 100r), în vederea statisticii (recensământului) fiscale (care s-a și făcut în 1885). S-a întocmit atunci de inginerul-șef Alfred Boguș *Tabloul stradelor orașului, din cele cinci despărțiri*, s-au făcut licitații pentru confecționarea tăblițelor cu denumiri și numere și s-a stabilit un regulament pentru această operațiune, care nu era încheiată în martie 1885 (*ibidem*, f. 184r). Din acest an încep să apară consemnate în ședințele Consiliului Comunal propuneri și decizii privitoare la diverse nume de străzi. Astfel, se atribuie numele *Str. Dorobanților* străzii care face legătura dintre Str. Codrescu și Str. Sărărie (11 noiembrie 1885) (*ibidem*, f. 264r), actuala Str. Oastei, denumire motivată de vecinătatea, la sud, a curților Regimentului 7 Cavalerie-Roșiori și Regimentului 13 Infanterie-Dorobanți. Se decide denumirea *Fundacul Nițescu*, în locul propunerii anterioare *Impasul Nițescu* (3 februarie 1886) (*ibidem*, f. 303v și 303r), pentru un fundac dintre Str. Anastasie Panu și capătul de vest al Str. Ghica-Vodă, care este astăzi pe traseul Str. Sf. Lazăr, exact pe linia care marchează, în trecerea subterană spre Hala Centrală, fosta Str. Cizmăria. Am reținut acest exemplu atât pentru tendința firească de generalizare a unor neologisme (italiene sau franceze) în terminologia urbană (de pildă, *alee*, *bulevard*, *foburg*, *piață*, *stradelă*), cât și pentru motivațiile invocate de consilieri. În acest caz, argumentul schimbării nu este explicit, dar îl putem reconstitui, fiindcă îl regăsim mai târziu, când se solicită ca fostul fundac *Impas 40 Sfinți* să se numească *Str. 40 Sfinți*, căci în superstiția populară *impas* (fr. *impasse*) însemna „nenorocire” (*ibidem*, dos. 218/1938, f. 93r; 18 iunie 1938). Pentru un drum care cobora spre Păcurari, de la Poșta veche, aflată pe la 1844 în fața intrării în curtea actualului Institut Romano-Catolic, s-a găsit numele *Str. Comănescu* (pe care îl identific a fi al căpitanului Dumitru Comănescu, cu locuința pe acea stradă, azi *Str. Th. Văscăuțeanu*), prilej cu care s-a propus să se înlocuiască și „numele urât” *Cimitirul Catolic* cu *Str. Speranța* sau *Str. Militară* (21 ianuarie

1886) (*ibidem*, dos. 119/1884, f. 305r-v). S-a admis numele *Str. Speranța*. Este primul exemplu documentat de nume schimbat cu o motivație estetică. Vor mai apărea și altele, fiindcă în toponimia urbană acest criteriu devenise funcțional după 1832, probat de hidronimul *Căcaina*, pronunțat și scris tot mai frecvent *Calcaina*, cu o primă atestare cunoscută din 1846 (FoS 1846: 264, 303). În onomastica rurală, procesul eufemistic este mult întârziat.

Preocuparea pentru conservarea mărturiilor trecutului istoric era firească atunci, îndeosebi într-o comisie condusă de un mare istoric, A.D. Xenopol. Nu știm cine propunea, în februarie 1886, ca stradela spre Vovidenie (azi, *Str. Vovidenie*) să fie numită *Str. Incendiului* sau *Str. Pojarului*, în amintirea incendiului din anul 1844 (ANI, PI, dos. 119/1884, f. 407r), când a ars partea de la nord-estul târgului, până la biserica Sf. Haralambie și Căcaina (AB 1844, nr. 60, iulie 30). Pe bună dreptate, nu s-a dat curs acestei cereri care tindea să introducă un eveniment ocazional și recurent în memoria selectivă a toponimiei. De altfel, nici numele *Mahalaua Inundațiilor*, din 1900, nu a fost păstrat mult timp, fiind nemotivat după regularizarea cursului Bahluiului (1912). În schimb, putem presupune că A.D. Xenopol și, mai târziu, Gh. Ghibănescu, explicit, au avut un rol important în păstrarea unei bune părți a toponimiei populare (istorice) din Iași, mereu asaltată de tendințele inovatoare, adesea neinspirate.

Un nou factor se implică, vizibil documentar, de la sfârșitul secolului al XIX-lea, în procesul de denominare stradală: locuitorii Iașilor, care fie solicită atribuirea unor nume pentru cartierele sau străzile lor, fie, nemulțumiți, contestă denumirile propuse și impuse de autorități, cerând înlocuirea lor. În această dispută cetățenească se evidențiază câteva componente ale unor atitudini diferite de cele ale comunităților rurale: sporirea responsabilității față de imaginea publică a comunității restrânse de care aparțin petenții, mândria de a fi asociați cu personalitățile purtătoare ale denumirilor onorifice sau, dimpotrivă, disocierea de eventuala etichetă onomastică compromițătoare. Sunt aici componente psihologice care țin de urbanizare și de cultura istorică izvorâtă din instrucția școlară. Câteva exemple din această speță sunt edificatoare.

Mândria mahalagiilor începe să fie afectată de unele nume considerate puțin onorabile. Când Primăria a pus tablete cu numele *Str. Calicimei*, prin 1870–1872, aprecia N.A. Bogdan, locuitorii au protestat și a trebuit să se găsească un nume nou, nobil, *Str. Petru Rareș* (Bogdan 1913: 359). Se aud și vocile unor personaje ieșite din galeria schițelor lui I.L. Caragiale. Un petent, fără nume în documentul probator, propunea denumirea *Str-la Chefului*, pentru o străduță spre cișmeaua de la Cabinet (Muzeul de Istorie Naturală), cu argumentul că are acolo un stabiliment de băuturi. O alternativă sugerată era *Str-la Canguro*, după numele firmei sale. O prefera pe prima, dacă aceasta din urmă ar fi părut „cam lugubră” (ANI, PI, dos. 119/1884, f. 407r-v). În ședința din 15 martie 1886, cererea se respinge cu motivul că lucrările s-au încheiat. Erau deja în 1886 confecționate 1034 de table de străzi (*ibidem*, f. 433r). Se iveau însă prilejuri și pentru discuții mai serioase.

O contestație cuprindea observația că s-a dat din greșeală numele *Str-la Dubălarilor* în 1884, fiindcă nu a fost niciodată auzit acest nume și nici nu are un drept de botezare prin șederea acolo a unui argăsitor de piei. Obiecția, desigur a unui locuitor din zonă, era întemeiată, fiindcă nu a existat o uliță a dubălarilor ieșeni (răspândiți în mai multe locuri din târg, iar după 1837 și, îndeosebi, după 1878 toate dubălăriile au fost toate scoase, treptat, dincolo de barierele și șanțul orașului. Se propunea revenirea la *Str-la Iarmaroc* sau *Nicolina* (*ibidem*, f. 456r; 6 febr. 1886), dar cererea se respingea, fiindcă stradela nu a avut un nume oficial în trecut, iar cele două denumiri propuse fuseseră deja date unor străzi mai importante (argumenta inginerul-șef A. Boguș) (*ibidem*, f. 456v). *Str-la Dubălarilor* a dăinuit până în anii 1980, când demolările ce au premers construcția Pasajului Nicolina au modificat rețeaua stradală. Astăzi, traseul fostei stradele este un spațiu de parcare din dreapta curții vechii școli generale „Vasile Conta”, în capătul Aleii Nicolina. O altă cerere privea stradela numită *Pârlita* (de la un fost han ars înainte de 1834, când este menționat cu acest nume (Botez-Pricop 1986: 44), cea care pornește din Str. 14 Decembrie 1989, printr-o boltă, spre biserica Sf. Dimitrie-Balș. Era cerut numele *Str-la Balș*, iar A. Boguș propunea denumirea *Sf. Dumitru* (ANI, PI, dos. 119/1884, f. 457r și 458r; 23 iunie 1886). Decizia Consiliului rezultă din lista străzilor: *Impas Sf. Dimitrie* (*ibidem*, f. 65v). Consiliul Comunal votează la 23 februarie 1889 propunerea ca Str. Anastasie Panu să se numească cu numele vechi, *Str. Sf. Vineri*, pe tronsonul din Str. Ștefan cel Mare și până în Str. Cizmăriei (*ibidem*, f. 466r). Ideea venea după demolarea fostei biserici Sf. Vineri, arsă în 1872 și demolată în 1879 (*ibidem*, dos. 141/1867), și avea rostul de a menține amintirea acelei biserici. S-a revenit însă asupra acestei decizii.

Mai mulți cetățeni (cu nume și semnături) din Str. Frecău cer schimbarea acestui nume „care niciun suvenir plăcut nu poate aminti”, solicitând, nici mai mult, nici mai puțin, denumirea *Str. Eminescu*, fiindcă nu exista atunci, în 1899, o stradă cu numele poetului (*ibidem*, dos. 473/1896, f. 29r; 7 sept. 1899). Oricum, dincolo de extravaganța propunerii și de motivarea sa estetică, firească la niște mândri mahalagii, este de observat faptul, de altfel subliniat de istoria literară, că, la 10 ani după moartea poetului, acesta nu era încă, în conștiința publică, nici cea ieșeană și cu atât mai puțin cea națională, ceea ce reprezintă acesta, simbolic și valoric, astăzi. De altfel, până în prezent, în afară de *Piața Eminescu*, nume atribuit relativ recent (după 1990), poetul național nu a beneficiat în orașul gloriei sale de actul simbolic al onorării prin denumirea unei străzi centrale și importante din Iași, oameni politici și chiar obscuri funcționari locali fiind privilegiați în acest sens. Abia la 29 mai 1909, după două decenii de la dispariția poetului, Consiliul Comunal decide ca o stradă mărginașă, *Dâmbul*, să fie numită *Str. M. Eminescu*, situație neschimbată până în prezent (cu excepția prelungirii străzii până în Bd. Independenței). Presupun că alegerea străzii pentru această schimbare de nume va fi fost motivată de informația, credibilă în epocă, anume că Eminescu ar fi fost găzduit în casa de la nr. 1, identificată de Ion Mitican în 1978 (Mitican 2009b:

243). Tot atunci s-a dat numele *Ion Creangă* vechii Străzi Bulgare din cartierul Tătărași (ANI, PI, dos. 270/1906, f. 158r).

În anul 1901, comisia pentru denumiri era compusă din E. Ropală, V. Castano și preotul Ienăchescu (*ibidem*, dos. 322/1900, f. 17r). La 16 august 1903, locuitorii din Frecău revin cu o petiție, solicitând numele *Str. Plevna*, cu o motivație pe care am mai întâlnit-o: la capătul străzii, spre Sf. Lazăr, era atunci crâșma numită *Plevna* (*ibidem*, f. 21r). Așadar, într-o perioadă în care mai multe localități (sate) din regat și străzi din diverse orașe au primit numele *Grivița*, *Plevna* și *Smârdan*, în amintirea luptelor eroice din anii 1877 și 1878, ieșenii au început cu o... cârciumă. Evident, Consiliul Comunal nu a primit această cerere, urmând ca peste două luni, la 4 octombrie 1903, să decidă denumirea *Str. Smârdan* (*ibidem*, f. 22r).

În martie 1913, mai mulți locuitori din Str. Adunaților (Mahalaua Broscăria) cer schimbarea numelui în *Str. Bogdan Dragoș-Vodă*, pentru că „nu suntem de adunătură..., ci suntem oameni din neamul și strămoșii noștri...”. Între semnături apare și un Ștefan Müller (*ibidem*, dos. 259/1910, f. 232r). Decizia pentru schimbarea solicitată datează din 6 mai 1913 (*ibidem*, f. 233r). Evident, argumentul motivației era contradictoriu: petenții nu se considerau urmașii unor adunați din cine știe ce locuri (deși erau), dar nu realizau că nu aveau nicio legătură cu voievodul cu numele istoric inventat. Decizia nu a fost totuși aplicată, de vreme ce numele *Mahalaua Adunați* era uzual și în 1931, când se propuneau numele *Str. Melodiei* (*ibidem*, dos. 218/1931, f. 27r) sau *Marconi* (*ibidem*, f. 219v), alte sărace fantezii. Azi, *Fundătura Adunați* mai amintește de o dispută cu valențe umoristice.

O comisie formată din consilierii Brânză, Daraban și Costăchescu, astăzi toți niște anonimi, era împuternicită în anul 1899 să renumească străzile cu denumiri improprii, cu nume prea lungi sau având același nume cu alte străzi. În octombrie, comisia trimitea Consiliului Comunal propunerea formulată de mai mulți cetățeni ca Str. Ponoare(lor) să fie denumită *Str. Corneliu*, fără să divulge însă identitatea personajului preferat. Oricum, cetățenii solicitau doar nume istorice și ale unor donatori (?) (*ibidem*, dos. 473/1896, f. 30r, 34r, 37r-38). Doleanța nu a fost îndeplinită. În anul următor, un căpitan cerea ca strada nouă care unea Calea (Aleea) Ghica-Vodă cu Str. Ponoarele să fie denumită *Str. Aurora*, „motivând această denumire față cu poziția locului”(?). La 7 octombrie 1904, Consiliul Comunal a aprobat propunerea (*ibidem*, dos. 322/1900, f. 29r, 30r).

Comisia pentru denumiri era formată în anul 1906 din consilierii Gh. Dimachi („creatorul” faimoasei explicații a numelui *Podul Roș* prin localizarea acolo a caselor de prostituție cu draperii roșii), Alex. Brandea și Gh. Ghibănescu (*ibidem*, dos. 270/1906, f. 5r). Prezența acestuia a avut, desigur, o anumită influență asupra deciziilor din acei ani. De altfel, singurul proces-verbal păstrat în arhiva Primăriei în care se detaliază motivele pentru care se propuneau denumiri noi și schimbări de nume vechi de străzi este redactat de Gh. Ghibănescu (*ibidem*,

dos. 259/1910, f. 62r-63r). Într-un alt proces-verbal, din 25 martie 1906, sunt formulate unele deziderate generale în chestiunea nomenclaturii urbane: 1. Iașii ar trebui să păstreze denumirile vechi și să revină la unele denumiri schimbate; 2. Numele comune pot fi schimbate cu denumiri provizorii; 3. Să se procedeze cu mare scrupulozitate, mai ales în cazul personalităților încă în viață; 4. Se solicitau dosarul din 1884, când s-a făcut o mare perturbare în denumirea străzilor, și un plan al orașului (*ibidem*, dos. 270/1906, f. 6r-v). O adresă a Consiliului Comunal către primar informa că existau încă multe „strade” fără nume și că unele nume ar trebui schimbate, mai ales cele care conservau cuvântul *mahala* (*ibidem*, f. 24r). Într-adevăr, o veche situație se perpetua, fără perspectiva de a se rezolva în curând. În 1884, un mare număr de străzi nu aveau denumiri, care, probabil, atunci s-au improvizat prin preluarea numelor unor locuitori de pe ulițele lor, păstrate până astăzi (îndeosebi din Ciurchi, Tătărași și Moara de Vânt). Nici în 1899, nu se constata o încheiere a stării de provizorat, numai în Mahalaua Broscăriei găsindu-se 30 de case pe străzi nedenumite (ANB, DGS, dos. 1951, f. 70v). Modificările survenite în anii 1906–1907 indică o concepție urmată atunci și în anii următori. Astfel, la 6 martie 1906, s-a atribuit numele primarului Gheorghe Lascăr, încă în funcție, unei străzi ce urma a se deschide între Bd. Elisabeta (de la Râpa Galbenă) spre Str. Lăpușneanu (ANI, PI, dos. 270/1906, f. 6r), iar la 20 februarie 1907 au fost schimbate: *Str. Scursorilor* în *Str. Botanică*, *Str. Primăriei* în *Str. Gh. Mârzescu* și *Str. Română* în *Lascăr Catargi* (*ibidem*, f. 34r). Tot atunci a existat o dispută ce implica argumentul vechimii și pe cel al meritului unui loc în memoria posterității. Vechiul nume *Str. Baston* (porecla vornicului Dracachi Rosetti, cu casa pe acea uliță) fusese schimbat în *Str. Langa* (ante 1899), dar în 1906, din motive neconsemnate, s-a revenit la numele anterior (*ibidem*, f. 55r; tabel), iar printr-o decizie din 10 noiembrie 1907 se schimbă... schimbarea, cu argumentul că lt.-col. C. Langa lăsase prin testament Primăriei Iași o moșie (Poiana de Sus, din com. Țibana) cu un venit de 6000 lei, destinat unor scopuri filantropice. Vor urma numeroase alte controverse, până în prezent, cele mai multe cu substrat politic.

Se vede că deciziile Consiliului Comunal fie nu intrau imediat în vigoare, fie nu erau comunicate public și semnalizate prin plăci instalate pe străzile în cauză, astfel încât uzul vechi sau neinformarea făceau ca acestea să nu aibă efect. Astfel se explică, de exemplu, faptul că niște proprietari din Str. Scursorilor cereau, în 1910, schimbarea numelui în *Str. Botanică* (se înființase acolo o asemenea grădină) sau orice altă denumire se va găsi, mai frumoasă, evitându-se numele „caraghioase”. Dar solicitarea era aprobată de patru ani! Un mare număr de decizii nu au fost niciodată puse în act, dovadă a calității slabe a dezbaterilor, argumentelor și componenței consiliilor, care votau aproape orice se propunea, urmând ca Prefectura și apoi Ministerul de Interne să aprobe sau nu hotărârile. O cenzură adesea bine-venită. Două exemple sunt elocvente. Numeroase propuneri au fost făcute între anii 1896 și 1907, dar au fost aprobate doar opt (ANI, PI,

dos. 270/1906, f. 84v–85v). Cu prilejul recensământului populației efectuat în anul 1912, s-au inițiat nu mai puțin de 120 de schimbări de nume de străzi, s-au eliberat chiar acte notariale și de stare civilă pe noile adrese, s-au pus și plăci, scoase însă peste vreo două săptămâni, după ce lista a fost respinsă de guvern (Bogdan 1913: 93-94), care era interesat de stabilitatea denumirilor, nu de înnoirile locale. Examinarea listei indică intenția clară de politizare a nomenclaturii stradale, dar și tentativa de a înlocui nume istorice cu nume de persoane, unele cu totul obscure. De pildă, se înlocuiseră: *Str. Arapului* cu *Cantemir-Vodă*, *Mahalaua Armeană* cu *Iordachi Dimachi*, *Str. Apeduc* cu *Alex. Moruzi Voevod*, *Str. Arcu* cu *Scarlat Pastia*, *Str. Berăria Veche* cu *Ezpoziției*, *Str. Conductelor* cu *Maior Chiriac*, *Str. Cizmărie* cu *Cost. Hurmuzache*, *Str. Făinei* cu *Maiorul Macri*, *Mahalaua Iarmaroc* cu *Vlahuță Poetul*, *Mahalaua Lipovană* cu *Bălănescu Artistul*, *Str-la Ipsilant* cu *Gr. Cobălcescu*, *Str. Moara de Vânt* cu *Calea Basarabiei*, *Str. Nemțească* cu *Căpitan Năstasă*, *Str-la Nicoriță* cu *Protopsaltul Radovici*, *Str. Pojărnicie* cu *Sub. L-t. Țintilă*, *Str. Stejar* cu *Carmen Silva*, *Str. Școalei* cu *Miron Costin*, *Str. Școala de Arte* cu *Dr. Cihac*, *Str. Șapte Oameni* cu *Calea Cristești-Ungheni*, *Str-la Strâmbă* cu *Tassu*, *Str-la Toma Cosma* cu *Gh. Musteață*, *Str. Vulpe* cu *Căpitan Farcaș*, *Str. Vovidenie* cu *Mănăstirea Golia* ș.a. Nu mai era atunci agreat C.A. Rosetti, ci Toma Stelian. Se dădea satisfacție unor persoane încă în viață, cu domiciliul pe străzile vizate (*Str. Gafencu* se înlocuia cu *Anton Naum*, *Str. Rafael* devenea *Str. Ghibănescu*). Din alt tabel se vede că a fost propus și numele *Lumânărică Milostivul* pentru *Str-la Bulgară* (ANI, PI, dos. 259/1910, f. 151r; a. 1912), în amintirea pitorescului personaj evocat de C. Negruzzi în *Negru pe alb. Scrisori la un prieten*. Apărea riscul unei nomenclaturi preponderent personale, supusă oricând schimbărilor conjuncturale. A fost atunci un moment deloc fericit în istoria toponimiei ieșene, iar decizia guvernamentală, un noroc. Multe din denumirile primejdute în 1912 dăinuie și astăzi, conferind valoare memoriei culturale locale.

Alte solicitări erau îndreptățite de omonimia unor străzi, ce producea diverse neplăceri (de pildă, corespondență greșit predată). Astfel, locuitorii din *Str. Bucșănescu* și *Str. Smârdan* cereau ca numele *Str-la Strâmbă*, care lega cele două străzi, să fie numită *Str-la Bucșănescu*, pentru a se evita confuzia cu *Str. Strâmbă* (*ibidem*, dos. 318/1928, f. 21r; 22 mai 1928), cea dintre *Str. Anastasie Panu* și *C. Negri* (azi *Str. Achim Stoia*, dintre Consiliul Județean și magazinul Moldova, cu prelungirea prin pasaj, până în capătul *Str. Agata Bărsescu*; era capătul vechii *Ulițe Strâmbă*, care continua pe traseul *Str. Nemțească* și al *Str. Sf. Sava*). Cererea a fost, se vede, aprobată, *Str-la Bucșănescu* salvând amintirea acestui personaj, după ce numele *Str. Bucșănescu* a fost schimbat în *Str. Otilia Cazimir* (1994).

Orgolii și interese personale vor fi fost mereu, îndeosebi între decidenții vremurilor, primari, viceprimari, consilieri, ingineri și arhitecți-șefi, care își vor fi dorit să-și plaseze numele în amintirea ieșenilor. Unii au reușit, măcar temporar,

alții deloc, unii au fost norocoși, alții uitați, deși figurează în nomenclatoarele stradale. Astfel, Ioan Ornescu, fost consilier și apoi primar, în 1881 și 1887–1888, avea nume deja atribuit unei străzi în 1899 (ANB, DGS, dos. 1951, f. 73v; tabel), păstrat până în prezent. În unele cazuri, informațiile sunt de tot interesul istoric. Astfel, în anul 1910, Consiliul Comunal a votat mai multe atribuiri sau schimbări de nume, între care înlocuirea numelui *Str. Zoe(i)*, fosta Ulița Brăhăriei, cu *Str. Vasile Stroescu* (apoi *Str. 11 Iunie*, din 1948 și până în 1990). Vasile Panopol, un bun cunoscător al trecutului pitoresc și anecdotic al orașului, credea că numele străzii Zoe era în legătură cu domnița Zoe, fiica lui Matei-Vodă Ghica și soția lui Vasile Costache-Talpan (Panopol 2000: 58), fără a cita vreo sursă documentară sau a argumenta această identificare cu o situație topografică justificativă. Era doar o asociere de nume pe care le știa el. O întâmplare la decizia Consiliului Comunal din 1910 aduce știri cu totul necunoscute. Medicul George Zoe, domiciliat în București, trimitea în iulie 1910 o scrisoare primarului Iașilor în care recunoștea meritele marelui filantrop basarabean Vasile Stroescu, dar aprecia că prin această schimbare se ștergea ultima amintire a familiei sale în Iași și solicita menținerea denumirii. Medicul, născut pe la 1850, absolvent al Liceului Național în 1869, era fiul serdarului Pandelachi Zoe, fost revizor al Vistieriei și consilier al Eforiei, iar numele vechi al străzii era dat de cunoscutul han al Zoei, acesta fiind un străbunic al petentului (ANI, PI, dos. 259/1910, f. 34r-v, 35r). Hanul exista în anul 1783, când se făcea hotarnica unui loc de lângă hanul Zoe (DIOI, VIII, nr. 165, p. 215). Alte surse identifică pe acel străbunic al doctorului George Zoe în persoana negustorului Zoe Leonard, menționat în anii 1777 și 1778 în legătură cu o datorie a sa în bani și cu vânzarea unor case ale acestuia din ograda Mănăstirii Trei Ierarhi (*ibidem*, VII, nr. 294, p. 392–393; nr. 320, p. 417; nr. 356, p. 467; nr. 363, p. 472–473.). Se vede că primul proprietar al hanului, acel Zoe Leonard, desigur un grec, a vândut hanul, ajuns, trecând prin mâinile poate a doi sau trei cumpărători (Botez–Pricop 1986: 52–53), la aga Manolachi Hrisoverghi, care revindea la mezat un han numit *al Zoiei* de lângă biserica Vovidenie (FoS 1846: 189). Mai sunt și alte știri ulterioare. Hanul a dispărut pe la sfârșitul secolului al XIX-lea, iar numele străzii, la 1910. Cererea medicului a fost pusă... la dosar. Nu pot aprecia dacă în ignorarea acestei solicitări a contat faptul de notorietate că la hanul Zoe se practicase nu demult prostituția cunoscută de Primărie (înregistrată în anii 1868 și 1869) (Ciubotaru 2015: 5).

Nu este acesta singurul exemplu de solicitare *pro domo* în problema denominației stradale. În anul 1929, familia defunctului Moritz Wachtel, proprietarul Fabricii Textila (de frânghii, sfoară, pânză și saci de cânepă și iută, cu început într-un atelier existent în anul 1886), a cerut atribuirea numelui industriașului și bancherului evreu decedat, pentru Str. Oastei (traseul nord-sud, nu est-vest), în amintirea operelor filantropice ale acestuia, îndeosebi pentru comunitatea evreiască. Fiindcă atunci curentul antisemit nu era dominant în Primăria condusă de Osvald Racoviță, Consiliul Municipal aprobă cererea la

17 august 1929 (înștiințarea către Prefectură) (ANI, PI, dos. 359/1929, f. 1r, 2r, 3r). Interesul acestui caz constă în puternica implicare a politicianului în problema aici documentată (vezi *infra* dezvoltarea acestei teme).

Procesul de denominare stradală intrând în atribuțiile Primăriei, era firesc ca p r i m a r i i, personalități locale de prim rang, să beneficieze de onoarea atribuirii numelor lor unor străzi, fie că au fost numiți de guvern (1866–1883), fie aleși, cel dintâi fiind Leon Negruzzi (1883–1886). Până la 1900, doar o stradă a primit, în 1897 (propunerea sau voturile Consiliului Comunal nu sunt consemnate), numele unui fost primar (1881 și 1887–1888), Ioan Ornescu, dintre cei cu mandate mai lungi: Dimitrie Gusti (de cinci ori între 1864 și 1887), Teodor Tăutu (1866–1869 și 1870), Constantin Cristodulo-Cerchez (1870–1871 și 1879), Nicolae Gane Â (de cinci ori între 1872 și 1911), Grigore Tufescu (1876–1877), Scarlat Pastia (1877–1879), Vasile Pogor (1880–1894, de trei ori), Leon Negruzzi (1883–1886), Constantin Langa (1891–1892) și Alexandru Bădărău (1899–1901) (Bogdan 1913: 371–383; Ostap–Mitican 2001: 313–314, lista primarilor, cu date cronologice detaliate). Existau atunci străzile Gusti, Tăutu, Cerchez, Negruzzi și Bădărău, pe care se aflau mai vechi proprietăți (case) ale acestor familii. Nu a avut noroc vrednicul primar Scarlat Pastia (1877–1897), deși au existat două propuneri, în 1897 (ANI, PI, dos. 473/1896, f. 7) și 1912 (Bogdan 1913: 93; în loc de Str. Arcu), iar Vasile Pogor va fi recompensat de ieșeni abia după 1990, cu denumirea fostei Str. I.C. Frimu (1948), anterior Str. Coroi. O propunere de atribuire a numelui său pentru Str. Băilor, în 1931, nu s-a finalizat (ANI, PI, dos. 218/1938, f. 53v; a. 1931).

Schimbări în această privință se constată după anul 1906, când foștii primari se bucură de mai multă considerație, deși unii intră în disputele politice vehemente, de la contestări la grave acțiuni de ștergere a amintirii lor. Astfel, strada (fostă Butu) unde era locuința lui Nicolae Gane va primi numele acestuia la 26 noiembrie 1907 (*ibidem*, dos. 270/1907, f. 130r). Gheorghe Lascăr, un primar energetic (1904–1907 și 1922), va fi răsplătit, chiar în timpul mandatului său (6 martie 1906), cu onoarea numelui unei străzi deschise din Bd. Elisabeta și până în Str. Lăpușeanu. Strada a dispărut parțial, cu prilejul lucrărilor de schimbare a liniilor de tramvai de la Biblioteca Centrală spre Str. Arcu (1967), rămânând doar capătul de vest, de deasupra Râpei Galbene, care a păstrat numele fostului primar până în prezent. Numele din 1898 pentru această porțiune, când se lucra la consolidarea râpei, a fost *Esplanada Principesa Maria*. Dimitrie Greceanu, primar (1911–1912) și ministru conservator în mai multe guverne, mort în atentatul din Senat în anul 1920, a fost onorat mai târziu, în anul 1932 (*ibidem*, dos. 218/1935, f. 2r). În 1948, numele *Str. D. Greceanu* a fost schimbat în *Str. Olga Bancic* și apoi (după 1966) în *Str. Pinului* (din Copou).

George G. Mârzescu, primar (1914–1916) cu merite remarcabile în gestionarea situației dramatice create în toamna anului 1916 prin supraaglomerarea orașului cu refugiații în Moldova, ministru liberal și jurist, cunoscut îndeosebi

pentru promovarea legii privitoare la desființarea partidelor și organizațiilor extremiste (1924), a fost detestat atât de comuniști, cât și de legionari, care i-au demolat în anul 1940 statuia ridicată în 1936 în piața din fața Hotelului Continental. În 1930 exista *Str. Georgel Mârzescu* (*ibidem*, dos. 264/1930, f. 25). O școală generală (1941), apoi liceu de pe Bd. Socola i-a purtat și îi poartă numele, după o cenzură comunistă.

Osvald Racoviță, primar în anii 1927–1929 și 1934–1938, s-a distins prin numeroase inițiative edilitare, între care și crearea ștrandului (inaugurat la 1 septembrie 1929). În 12 aprilie 1934, locuitorii din noul cartier (pe care astăzi de află locuințele de pe Str. Borcea din Copou) înființat pe o parte a fostului parc al Societății de Sport și Muzică cereau ca acesta să se numească „Parcul Osvald Racoviță”, fiindcă el parcelase terenul (*ibidem*, dos. 218/1938, f. 78r).

Petru Bogdan („Petrică”, avocat, proprietarul moșiei Poieni), primar între 1929 și 1934, a trebuit să găsească soluții în situația gravă creată de marea inundare a cartierelor de pe șesul Bahluiului, din iunie 1932. Pentru sinistrații cu casele distruse, s-au făcut parcelări și împroprietăriri în cartierul numit *Petru Bogdan* (*ibidem*, dos. 58/1934, f. 149r; a fost numit, neoficial, și *Cartierul Sinistraților*, f. 150r) de la capătul de jos a Str. Cazărmilor, cu opt străzi desemnate provizoriu cu litere (A–I, ulterior cu denumirile existente în prezent). Pentru că fostul primar era încă în viață, a trebuit ca denumirea cartierului să fie schimbată în *Cartierul Munteni*, la 10 ianuarie 1941 (*ibidem*, dos. 218/1941, f. 4r).

Nu s-au făcut propuneri pentru denumiri stradale în onoarea primarilor Leon Negruzzi (1883–1886) și Matei Cantacuzino (1912–1916), dintre cei cu personalitate remarcabilă.

Administrația locală fiind politizată fără reticențe, numirile noi sau schimbările de nume de străzi au o componentă partizană mai puțin vizibilă înainte de 1916, în absența proceselor-verbale cu această chestiune, liberalii și conservatorii promovând personalitățile proprii, și evidentă în deceniile 4, 5 și 6, când lupta ideologică a devenit acută. Marile figuri politice și culturale cu statut național, dar legate de Iași, nu au fost afectate până la schimbările începute în anul 1947. Au existat încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea și există nume de străzi și bulevarde evocând pe liberalii: M. Kogălniceanu, I.C. Brătianu (un bulevard, în iulie 1898, azi, Tudor Vladimirescu, și o stradă în 1910, acum Bd. Independenței. Numele fostului prim-ministru a fost recuperat după 1989, înlocuind denumirea Str. C. Dobrogeanu-Gherea). Apoi, C.A. Rosetti (bulevard, iulie 1898), urmat, după 1900, de Gh. Mârzescu (1907), Costache Negri și Vasile Conta (1910), cu I.Gh. Duca (înlocuind numele fostei Str. Muzelor, în 1934, cf. *ibidem*, dos. 218/1940, f. 22r; menț.), întregesc lista liberalilor.

Dintre conservatori au fost preferați Lascăr Catargiu (1907, pentru fosta Str. Română) și Dimitrie Greceanu (1932); Str. Carp amintea de proprietatea familiei Carp din secolul al XIX-lea și nu de P.P. Carp în mod expres. Au rezistat

după 1947, fiind considerați „progresiști”, doar M. Kogălniceanu, C.A. Rosetti, Costache Negri și Anastasie Fătu (Str. Fătu, fără prenume). O personalitate unionistă cu înaltă considerație a fost Anastasie Panu (1865), deși în 1889 apare o tentativă de înlocuire a numelui său cu *Sf. Vineri*.

Cultul figurilor și evenimentelor istorice a fost instituit la nivelul public în secolul al XIX-lea. Numele domnilor Moldovei au fost relativ bine alese. Existau până la 1900: Str. Ipsilanti, cel mai vechi nume, amintind de ulița deschisă de Constantin Alexandru Ipsilanti spre Galata, pe la Podul Ipsilanti (cca 1799; Str. Podul Ipsilant este atestată la 1868 – *ibidem*, dos. 88/1868, f. 41v; azi, Str. Alexandru Ipsilanti, omagiind pe conducătorul Eteriei de la 1821). După 1866 sunt atestate străzile Ștefan-Vodă, Petru Rareș, Lăpușneanu, Aron-Vodă și Ghica-Vodă, apoi Cuza-Vodă (din 1884), înlocuind Movila Cuzei (1859) din mahalaua Tătărași; denumirea Cuza-Vodă substituie în 1910 numele Str. Golia și este înlocuită de Str. Vasile Lupu. Se adaugă Șos. (apoi Aleea) Ghica-Vodă IV (1896-1897, plan Bejan) și Șos. Racovița (1899). După 1900, apar străzile numite Vasile Lupu (1910), Elena Doamna (1910), Mihai Sturza, mahala (1927) și Despot-Vodă (propunere neacceptată, 1930). Au mai fost în discuție, fără succes, în 1906, numele domnilor Ioan-Vodă, Cantemir-Vodă, Petru șchiopul și Tomșa-Vodă. Au fost atribuite în 1931 numele lui Țepeș-Vodă (pentru Str. Tăietoare) (*ibidem*, dos. 218/1931, f. 221r) și Bogdan-Vodă (*ibidem*, dos. 218/1931, f. 214), apoi și Radu-Vodă (1946) (GHIDUL 1946: 18).

Dintre personalitățile istorice promovate de literatura secolului al XIX-lea se disting prin numele de străzi Tudor Vladimirescu (ANI, PI, dos. 119/1884, f. 342r), stradă și stradelă la Moara de Vânt, apoi și bulevard, înlocuind pe I.C. Brătianu, în 1947, Spancioac și Stroici (*ibidem*, f. 341v și 342r), mai târziu Aprodul Purice și Hatman Arbore (*ibidem*, dos. 218/1938, f. 51v și 52v; a. 1931), Luca Arbore (GHIDUL 1946: 6), Hatman șendrea (ANI, PI, dos. 58/1934, f. 79r) și alții. După gen. H. Berthelot, doar doi străini au intrat în atenția consilierilor municipali. Numele lui Victor Place, consul francez la Galați și Iași (1855–1862), susținător al cauzei românilor, unionist, a înlocuit, la 17 iunie 1933, Str. Unirii, fostă Ulița (*Strada*) *Rusească* (*ibidem*, dos. 218/1933, f. 10r). Nu a fost agreat de comuniști acest personaj, numele său fiind schimbat în anul 1948 cu al lui Gabriel Péri (*ibidem*, dos. 23/1948, f. 1r), comunist francez, executat de germani în anul 1941. Strada a fost inclusă în latura de vest a Pieței Unirii. La 4 martie 1935 se decidea ca numele lui Thomas Masaryk, președintele Republicii Cehoslovaciei, să desemneze capătul de est al Str. Toma Cozma, din Str. Carol I și până la Str. Istrati (*ibidem*, dos. 218/1935, f. 10r și 11r (plan calc al străzii), de lângă Liceul Internat. Frumosul gest a rămas doar o bună intenție iscată de conjunctura politică a momentului.

Câteva străzi au primit nume ale membrilor familiei regale. Numele principelui nou ales a fost dat în 1866 de primarul Dimitrie Gusti străzii denumite sinonimic, în 1868, *Copou* sau *Carol I* (*ibidem*,

dos. 88/1868, f. 49v). În anul 1897, când se făcea canalizarea și consolidarea de la Râpa Galbenă, se propunea ca, după finalizarea lucrărilor, să fie oficializate denumirile pentru *Bd. Ferdinand*, de la Râpa Galbenă și până la Gară; deasupra râpei, *Str. Elisabeta* făcea legătura cu *Str. Carol*; *Esplanada Principesa Maria* începea din Str. Fătu și ajungea în Str. Lăpușneanu. Această denumire a fost înlocuită în 1906 cu *Str. Gh. Lascăr* (*ibidem*, dos. 270/1906, f. 6r), numele Principesei fiind dat aleii *Principesa Maria* (azi, Aleea Copou). Numele *Principesa Elisabeta* apare în 1928 (*ibidem*, dos. 318/1928, tabel), *Carmen Silva*, desemnând o stradă neînsemnată de lângă fosta Piață Nicolina, a fost atribuit după 1932 (PRIMUL ANUAR 1935: Harta și lista străzilor), iar *Marele Voevod Mihai*, pentru cartierul din capătul Str. Sălciiilor, este oficializat prin decizia din 16 februarie 1937 (ANI, PI, dos. 218/1938, f. 86r). Regele Carol al II-lea nu a fost evocat la Iași printr-un nume de stradă, dar, din 1936, Parcul Expoziției din Copou, înființat în 1923, va fi numit *Parcul Regele Carol II-lea* (MITICAN 2009: 122 și 123; fotografie).

Într-un *Memoriu asupra nomenclaturei orașului Iași*, nedatat, dar redactat în anul 1932 (ANI, PI, dos. 218/1938, f. 63r–65r), Emil Pettrov, șeful Serviciului Plan al Primăriei, sintetiza situația generală asupra acestei probleme, așa cum a rezultat din dificultățile apărute în urma recensământului populației din anul 1930, nerezolvate atunci și perpetuate și în anii următori. Utilizând doar planurile orașului din 1857 (Fr. Peytavin) și 1896–1897 (Gr. Bejan), nementionate, dar rezultând din raportarea la acești ani ca momente de referință, funcționarul făcea unele constatări statistice și observații generale, parțial valabile, din care selectăm: În 1857, erau ulițe (străzi), drumuri ce conduceau în afara orașului sau străbăteau mahalalele și udițe (hudițe) ce legau străzi. Dintre acestea, 80 de ulițe și drumuri aveau numele bisericilor, clădirilor publice și caselor pe lângă care treceau (cu exemplificări, între care și Ulița Mare a podului verde, după podul de lemn din fața grădinii Copoului și pavelele de lemn, credea E. Pettrov, preluând o mai veche explicație). În 1897, existau 222 strade, 63 stradele, 13 șosele, 3 bulevarde, 3 alei, 13 fundacuri, 4 trecători și 12 mahalale (cu străzi fără nume), în total 321 de artere de circulație denumite. În 1897, apar denumiri noi, mai ales de domnitori (evaluare eronată, ce ignoră inventarul din anul 1884 și exagerează proporția numelor de voievozi, din care citează doar patru). De asemenea, este relativ corectă aprecierea că între 1897 și 1925 s-ar fi făcut „oarecare modificări”, introducându-se nume noi de scriitori moldoveni și de foști demnitari care au avut un rol important în mișcarea literară, politică și socială (se rețin doar cinci nume). Într-adevăr, nomenclatura stradală a fost timp de aproape trei decenii relativ stabilă, Ministerul de Interne având o altă viziune în această problemă decât PI, unde se acumulasă toate ambițiile, rivalitățile și dorințele autorităților locale. Totuși este falsă afirmația că în 1930 nomenclatura era aproape identică cu aceea din 1879, doar „cu mici adăugiri”, fiindcă în 1884 nomenclatura veche, atâta câtă era, a fost mult îmbogățită. Este însă corect calculul ce constata că s-au adăugat 125 de nume de străzi rezultate din împroprietări și parcelări (de după Primul Război Mondial),

precum și 180 de străzi ivite din descompunerea celor 14 mahalale, plus alte 21 de străzi din oraș, rezultând un număr de 547 de străzi, cu 326 mai multe decât în 1897. Așadar, inventarul toponimic al Iașului s-a dublat, cele 326 de denumiri fiind atribuite provizoriu, în anul recensământului din 1930, urmând ca ele să fie definitiv stabilite prin decizii ale Consiliului Municipal. Problema nu a fost rezolvată (până în 1932), fapt ce a condus la dezorganizarea serviciilor publice și nemulțumirea locuitorilor dezorientați de provizoratul situației, mai ales ca urmare a faptului că denumirile celor 326 de străzi și numerele caselor au fost scrise în 1930 cu vopsea verde și multe s-au șters. Pentru remedierea deficiențelor, într-o campanie din anul 1932 s-au distribuit cca 500 de tăblițe cu numele acelor străzi și cca 5500 de tăblițe cu numere de case. Starea generală rămânând provizorie, Emil Pettrov propunea să se elaboreze de către Consiliul Municipal un Regulament de numerotare a caselor și de denumire a străzilor, să se definitiveze noile denumiri din tot orașul și să se confecționeze table noi pentru numele de străzi. Este cu totul relevantă pentru gândirea administrației locale faptul că aceste măsuri trebuiau luate înainte de recensământul din 1930, pentru succesul acestuia, și nu după efectuarea sa. Oricum, problema nu a fost luată în considerare ca urgentă, de vreme ce abia în anul 1936 o comisie de consilieri, cu Emil Pettrov în componență, era însărcinată să facă propuneri pentru nomenclatura stradală (*ibidem*, dos. 218/1936, f. 6r; 9 aprilie 1936).

Ceea ce a urmat în deceniile următoare a probat incapacitatea istorică a administrației (nu numai din Iași) de a decide coerent, hotărât și statornic și în această chestiune, deloc simplă, dar și mai mult complicată de politicianism, subiectivism și nepricepere. În deceniul al patrulea, activitatea administrativă a fost perturbată de instabilitatea politică bine cunoscută și cu consecințe tragice în războiul iminent. Câteva tendințe se pot decela în multitudinea de date și controverse funcționărești.

Astfel, constat deschideri remarcabile sub primariatul lui Osvald Racoviță pentru personalitățile literare, culturale și științifice ale orașului. În 1931, printre cele 67 de nume selectate pentru denumiri de străzi vechi și noi apar: Gavril Muzicescu, E. Caudela, V. Burlă, Const. Stamate, artist Bălănescu, Gr. Cobălcescu, Al. Lambrior, Anton Naum, P. Poni, Maria Gavrilescu, Spiru Haret (ca fost ministru), Matei Millo, Conache, Bogdan P. Hasdeu, Vasile Pogor, B. Delavrancea, sculptor D. Tomescu, Gh. Panu, Alecu Russo și prof. Ioan Paul (*ibidem*, dos. 218/1938, f. 51r–55v; a.1931). Unii din ei fuseseră propuși încă din anul 1916 (Burlă, Haret, Cobălcescu) (*ibidem*, dos. 269/1910, f. 258r). Nu s-au finalizat atunci aceste propuneri, dar constat că existau *Str. Enescu* în 1928 (*ibidem*, dos. 318/1928, f. 6; tabel), *Pictor Băncilă* în 1930 (*ibidem*, dos. 264/1930, f. 19), *Caragiale* în 1931, în Mahalaua Broscărie (*ibidem*, dos. 218/1931, f. 224v), *Delavrancea* și *Simion Bărnuțiu* în 1934 (*ibidem*, dos. 58/1934, f. 40r și 135r), iar numele *Str. Gr. Cobălcescu*, în loc de *Str. Universității*, va fi decis abia la 8 mai 1942 (*ibidem*, dos. 218/1941, f. 1r). Numărul oamenilor de cultură și știință, de scriitori, actori, pictori astfel omagiați sporește semnificativ.

Numele de femei au avut în trecut o pondere insignifiantă în mapa toponimică ieșeană. Numai ca văduve ale unor bărbați cu anume notorietate ele puteau să fie remarcate și reținute de memoria colectivă populară, ca în cazul Răzoaei, Hagioaei și Privighețoaei (Pevețoaei), care au devenit, ca nume maritale, denumiri ale unor ulițe, respectiv a unei râpi în veacul al XVIII-lea. Acestea au dispărut în secolul următor, dar *Brândușa*, *Dochia*, *Marta* și *Ursulea*, denumiri populare mai noi, din secolul al XIX-lea, au supraviețuit, în timp ce *Piața Sturzoaei* și, mai ales, hodonimul *Fundacul Pânzăriței* sau *Str-la Pânzăriței* (*ibidem*, dos. 119/1884, f. 316v, 319r), acesta din zona străzilor Bădărău și Zugravi, au devenit relicve istorice în toponimia ieșeană postbelică (*ibidem*, dos. 264/1930, f. 26 și GHIDUL 1946: 9). În perioada modernă, femeile nu au avut nici funcții publice și nici îndeletniciri care să le propulseze în atenția autorităților administrative locale pentru distincții și onoruri oficiale. Singura profesie care le-a conferit un statut important și de înaltă stimă a fost aceea didactică, unele profesoare și directoare de școli publice sau private, soții ale unor bărbați cu înalt statut în oraș, fiind încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea personalități ale Iașilor. Cel dintâi nume de femeie care apare în listele cu propuneri pentru atribuirea de denumiri stradale este al Mariei Gavrilăscu, militantă feministă, poetă și prozatoare, cunoscută îndeosebi pentru amintirile sale publicate despre Eminescu și Miron Pompiliu. În anul 1931, numele ei ar fi trebuit să înlocuiască denumirea *Str. Colonel Langa* (ANI, PI, dos. 218/1938, f. 53r), în contextul prețurii personalităților culturale ale orașului sub administrația lui Osvald Racoviță. Schimbarea nu a fost însă validată.

În aceeași atmosferă de mentalități noi, Elena C. Meissner și alte câteva foste eleve ale Emiliei Humpel-Maioreșcu, directoare câteva decenii la Institutul Humpel (liceu de domnișoare), propun ca numele profesoarei lor să fie atribuit Str. școlii de arte, această școală fiind mutată de multă vreme într-un local nou (în Copou). Decizia din 25 octombrie 1933 a impus oficial singurul nume feminin (cu excepția Elenei Cuza, a Elenei/Elenco Sturza, din *Piața Sturzoaei*, și a celor din familia regală) din rețeaua stradală de până în 1948 (*ibidem*, dos. 218/1933, f. 28r și dos. 218/1934, f. 12r), când a fost înlocuit cu *Ștefan Gheorghiu* (azi, *Teodor Burada*). Probabil stimulate de acest succes, numeroase foste eleve la Școala Normală de Fete „Mihail Sturza” solicitau (la 31 octombrie 1935) ca numele Smarandei Macri, fostă directoare timp de 32 de ani, să fie dat unui tronson din Str. Toma Cozma sau pentru Str. Gându (unde locuise aceasta). Cererea nu a fost urmată de o hotărâre favorabilă (*ibidem*, dos. 218/1938, f. 81). Comuniștii staliști vor promova imaginea femeii-luptătoare pentru cauza cea nouă, internaționalistă, impunând în 1947 numele Adei Marinescu, Elenei Pavel, Rozei Luxemburg (*ibidem*, dos. 23/1948, f. 5-6), apoi ale Olgăi Bancic, Haiei Lifschitz și, cu reținere, probabil, al Veronicăi Micle (GHIDUL 1948: 8, 34, 66), de altfel singura rămasă în lista revizuită după 1965, când va apărea numai actrița Agatha Bârsescu în selecția

agreată în etapa micii liberalizări de la începutul perioadei lui N. Ceaușescu. După 1990, reconsiderarea poziției femeilor în cultura, știința și istoria națională este evidentă, un număr de 14 străzi și alei (din municipiu) fiind desemnate cu numele renumitelor actrițe Agatha Bârsescu, Aglae Pruteanu, Lucia Sturdza-Bulandra, Margareta Baci, Maria Filotti, ale poetelor Otilia Cazimir și Veronica Micle, al prozatoarei și publicistei Sofia Nădejde, al jurnalistei feministe Cornelia Emilian, al aviatorei Smaranda Brăescu, al cercetătoarei biolog Maria Cristescu, al doctoriței Alexandra Miron-Tănăsescu și al luptătoarei anticomuniste Elisabeta Rizea, aceasta din urmă ca o ilustrare a relativității conceptului de „eroism”, reinterpretat mereu în conjuncturi politice și ideologice schimbătoare. Oltea Doamna, cunoscută de multă vreme prin faima celui mai valoros liceu de fete din Iași de după 1918, este acum rememorată și cu denumirea unei alei de lângă parohia romano-catolică Sf. Tereza.

Deși evreii au constituit o comunitate mare în Iași (34 662 locuitori din 102 872 recenzați în anul 1930), distribuită majoritar în anumite cartiere (Socola, Nicolina, Târgul Cucului, Tătărași) și pe anume trasee vechi (Podul Lung, Ulița Mare, Podul Vechi), nicio stradă nu a primit un nume referitor la prezența lor acolo. Nici în vechime, începând de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, nu a existat o uliță evreiască anume, precum Ulița Rusească, Sârbească, Armenească, Nemțească pentru alte etnii, ei fiind dispersați în tot târgul și practicând variate meșteșuguri și negustorii. Doar sinagogile sau școlile jidovești erau repere ce semnalau prezența masivă a evreilor în zonele acestora. Str. Sinagogilor, pe care se afla, la nr. 1, Sinagoga Mare din Târgul Cucului, a apărut încă la 1884 (ANI, PI, dos. 119/1884, f. 233v) și a rămas până astăzi. Problema nu a fost în atenția Primăriei și nu am întâlnit nicio propunere până în august 1929, când fosta Str. Oastei a primit numele lui Moritz Wachtel (vezi *supra*), păstrat până în anul 1948. Atunci, numele fostului „exploatare capitalist” a devenit indezirabil. Apoi, în 1931, cunoscutul Bernard Taussig (1835–1896), fost medic la Ospiciul Golia, era readus în memorie, postum și onorific, de o stradă în Mahalaua Broscăriei, fosta Str. Brunetelor sau Str. Mlaștinii (azi, capătul Șoselei Țuțora de la Podul Roș), numită *Str. Tausec (ibidem, dos. 218/1931, f. 21v)* sau *Str. dr. Tauzig* în alte surse. A dăinuit până prin 1963, când zona a intrat în demolări și sistematizare.

Ingerințele politicului s-au manifestat cel mai acut în timpul guvernării O. Goga–A.C. Cuza, din decembrie 1937 și până în februarie 1938. Primii vizați în procesul de schimbare a nomenclaturii stradale au fost evreii și adversarii politici liberali. În ședința Consiliului Municipal din 19 ianuarie 1938, se decide ca Str. Moritz Wachtel să fie denumită *Str. prof. dr. N. Paulescu*, descoperitorul insulinei, cunoscut pentru orientarea sa de dreapta, legionară. Str. dr. Tauzig era numită *Str. Căpitan Mihăilă*, iar Str. Academiei și Str. Arcu primeau numele *Prof. A.C. Cuza*, „mare luptător naționalist” (*ibidem, dos. 218/1938, f. 6r*). Episodul se repetă în toamna anului 1940, sub scurta guvernare legionară, când primar era Spiridon Poleacu (10 octombrie 1940–26 ianuarie 1941). Atunci, Str. I.G. Duca (din 1934) a redevenit Str. Muzelor (*ibidem,*

dos. 218/1940, f. 21r). Un ordin al Ministerului de Interne a comunicat Prefecturii că, în conformitate cu Legea administrativă pe care, se vede, consilierii nu o cunoșteau sau o ignorau, nu puteau fi date străzilor nume ale unor personalități în viață, cu excepția membrilor familiei domnitoare. Ca urmare, Consiliul s-a conformat și, în ședința din 12 noiembrie 1940, se revine la numele *Str. Academiei* în loc de *Str. A. C. Cuza* (*ibidem*, f. 24r). Din același motiv, la 10 ianuarie 1941 se decide ca numele Cartierului Petru Bogdan, creat în anul 1932 pentru sinistrații marii inundații, să devină *Cartierul Munteni* (*ibidem*, dos. 218/1941, f. 4r). Fiindcă profesorul Corneliu șumuleanu de la Facultatea de Medicină murise în anul 1937, la 20 decembrie 1940 s-a decis ca numele acestuia, ca „naționalist și mare simpatizant al legionarilor” (tăiat și înlocuit cu) *legionar*” să înlocuiască denumirea *Str. Victor Place* (*ibidem*, dos. 218/1940, f. 27r). Alte propuneri, dar fără decizii de schimbare, fiindcă nu a mai fost timp până la sfârșitul acestei aventuri (21 ianuarie 1941), vizau numele școlilor primare I.G. Duca din Calea Gălății, Gh. Gh. Mărzescu din Socola și Gh. Mărzescu de la Copou, pentru care se aveau în vedere numele lui Petru șchiopu-Vodă, Prof. șumuleanu sau Prof. Cătuneanu (*ibidem*, dos. 218/1941, f. 5r). Evident, după acest puseu naționalist și după guvernarea lui Ion Antonescu, condițiile politice se vor modifica radical, evreii recuperând terenul pierdut începând cu anul 1945. Astfel, regăsim numele lui Moritz Wachtel în 1946 (GHIDUL 1946: 7), înlocuit după 1948 cu *Textila Roșie* (ANI, SPOI, dos. 21/1956, f. 25r) și apoi cu *Roza Luxemburg* (GHIDUL 1948: 53) (devenite după 1966, *Str. Căminelor*, după 1990, *Str. 1 Decembrie 1918* și, în sfârșit, *Str. Petre Andrei*). După relocarea și demolarea în ultimii ani a fabricii Textila, ultima amintire a lui Moritz Wachtel a dispărut.

Comuniștii au avut mai multă forță, determinare și mai mult timp pentru a opera schimbări majore în nomenclatura unităților administrativ-teritoriale, orașelor, satelor, cartierelor, străzilor și instituțiilor. Principiile lor de selecție a denumirilor erau simple și clare: trebuiau radiate din stima publică și memoria colectivă toți cei considerați, în numele ideologiei comuniste și a liniei politice a Partidului în momentul deciziilor, dușmani de clasă și oponenți ai regimului, în trecut sau în prezent. Ca urmare, numele acestora au fost înlocuite cu altele agreeate, în funcție de orientarea politică recentă: stalinisto-dejistă, începând din anul 1947, și național-comunistă de după 1965. În prima fază, internaționalistă, au fost preferate nume ale unor luptători comuniști din brigăzile internaționale implicate în războiul civil din Spania, lideri și „eroi” din perioada ilegalității PCR, de regulă, arestați și condamnați, mulți minoritari, personalități politice, științifice și culturale din URSS și din țară, care au trecut de partea „baricadei” învingătoare imediat după 1944.

La Iași, prima schimbare identificată documentar datează din 27 iulie 1947, când Str. Arcu a primit numele lui Filimon Sârbu, ocazie cu care în capătul de sus a străzii s-a construit o tribună oficială pentru discursuri propagandistice (ANI, PI, dos. 51/1947, f. 28r). Apoi, cu prilejul aniversării Marii Revoluții din Octombrie

(7 noiembrie 1917), s-a decis organizarea unui miting, duminică, 9 noiembrie, când se împlineau șapte ani de la prăbușirea închisorii de la Doftana (la cutremurul din 10 noiembrie 1940), și atribuirea numelui *Ilie Pintilie* Străzii Nicolina. Atunci s-a pus o placă comemorativă pe casa fostului militant ceferist (*ibidem*, f. 45r). Același nume va fi dat și vechii Piețe Nicolina (ANI, HP, nr. 1650). Ca o ironie a sorții, pe cât de zgomotoase au fost manifestațiile și înflăcărâte discursurile, pe atât de scurtă a fost stima „tovarășilor de drum”, îndată ce „s-a schimbat linia Partidului” și... macazul ideologic. Imediat, după succesul organizatoric, la 10 noiembrie s-au emis deciziile pentru alte schimbări: Str. Cismăriei a primit numele *Dr. Leon Ghelerter*, pentru meritul de a fi ridicat două spitale, în Iași și București, dar și pentru militantismul său bolșevic; Str. col. Langa – *Max Wexler*, singurul care „a salutat” armatele revoluționare rusești din 1917, fiind omorât sub pretextul fugii de sub escortă (*ibidem*, dos. 51/1947, f. 51r; episodul este bine cunoscut, inclusiv pericolul real al „salutului” revoluționar pentru coeziunea națiunii în jurul regelui Ferdinand); Str. Gh. Mârzescu – *C. Dobrogeanu-Gherea*, care „nu mai are nevoie de evidențieri”; Str. Tacu – *Leon Gheler*, pentru bolșevismul său, numit „luptă notorie, cunoscută ieșenilor” (*ibidem*, dos. 51/1947, f. 49r, 51r). La 30 decembrie 1947, Sindicatele Unite cereau ca numele lui Gh. (= George) Mârzescu, care inițiasse legi antimuncitorești, să fie înlocuit cu cel al lui Vasile Luca, „luptător pentru democrație” (*ibidem*, f. 52r). „Democrația” care a urmat va motiva deplin alegerea. Abdicarea regelui și proclamarea Republicii Populare Române la 30 decembrie 1947 au permis instaurarea deplină a dictaturii, cu toate consecințele posibile în viața țării și în administrație îndeosebi. La 3 ianuarie 1948, ajungea și la Iași ordinul Ministerului Afacerilor Interne, transmis de Prefectură către Primar (Anton Paluga) în 5 ianuarie. Toate denumirile de străzi, comune, fundații și orice alte denumiri relative la fostul rege Mihai și familia regală trebuiau schimbate până pe data de 10 ianuarie. Lista cu înlocuirile propuse a fost întocmită în 7 ianuarie 1948: 1. Bd. Ferdinand – 30 Decembrie; 2. Bd. Elisabeta – Mareșal Tito; 3. Str. Carol – Str. 23 August; 4. Str. Carmen Silva – ? (fără propunere); 5. Aleea Principesa Maria – ?; 6. Cartierul Voevodul Mihai – Gh. B. Ioan (un anonim!). Se adăugau denumirile a cinci școli primare pentru care se propuneau doar patru nume: N. Bălcescu, Ion Creangă, N. Iorga (doar fiindcă fusese ucis de legionari, dar încă neexclus pentru naționalismul și antisovietismul său) și M. Eminescu (*ibidem*, f. 54r, 55r). Lista transmisă la M.A.I. în 10 ianuarie 1948, cuprinde aceleași propuneri, cu unele modificări (sunt înlocuite *Carmen Silva* cu *Gh.B. Ioan*, *Voevod Mihai* cu *Galata*, *Mareșal Tito* cu *Râpa Galbenă*, *N. Iorga* cu *Tudor Vladimirescu* și nume noi pentru străzi, școli și grădinițe: *Elena Pavel*, ing. *Ada Marinescu*, *Poet Tudor Neculuță*, *Ion Frimu*, *Ștefan Gheorghiu*, *Ilie Pintilie* și *Vasile Roaită* (*ibidem*, f. 56r). Sovietizarea regimului avansa impetuos, se construia monumentul Eroilor Sovietici din Copou (*ibidem*, dos. 21/1948, f. 23r; a. 1947). Anul 1948 a fost decisiv pentru stabilitatea relativă a nomenclaturii stradale pentru aproape două decenii: s-au dat nume tuturor străzilor care fuseseră desemnate prin

litere (A, B, C etc.) din cartierele create după 1920: R.(egia) M.(nopolului) S.(tatului), Munteni (P. Bogdan), Crucea Roșie, Șoseaua Națională, Grivița Roșie (fostă Trei Calici), Galata, Noak (din Nicolina), Țuțora și Obreja, multe rămase în uz până în prezent, îndeosebi cele provenite din apelative sau nume geografice (râuri), lista cu denumirile de origine personală fiind supusă fluctuației, din rațiuni politice. Completări au fost făcute în anul 1954 pentru cartierele Galata, Copou, Bucium și Socola (ANI, SPOI, dos. 21/1956, f. 25–26; 7 ianuarie 1956).

Acum au fost aduse în actualitate alte nume de militanți sau simpatizanți comuniști, dar și de personalități științifice, culturale și literare considerate „progresiste”. De exemplu, în 1954, la centenarul nașterii lui Victor Babeș, s-a dat Str. Speranței numele „savantului materialist, medicului patriot și luptătorului progresist” (*ibidem*, f. 6r; 20 iulie 1954). Și Iosef Cihac, unul dintre întemeietorii Muzeului de Istorie Naturală, fusese un luptător „pentru știința progresistă, legată de realitatea patriei noastre”, încât să se justifice înlocuirea denumirii vechi Str. *Procopie* (*ibidem*, f. 7r). Selectăm câteva denumiri cu notorietate, unele schimbate treptat, altele cu longevitate până în 1990: Str. G-ral Malinovski (fostă Str. Palat), Str. Teodor Neculuță (Str. G. Ibrăileanu), Str. Gh. Dimitrov (Str. I.C. Brătianu), Bd. T. Vladimirescu (Bd. Brătianu), Str. I.C. Frimu (Str. Coroi), Str. Mareșal Tito, apoi Str. Karl Marx (azi, Str. Lascăr Catargi), Str. Carol Liebnicht (Str. Nemțească), Str. Lazăr Grimberg (Str. Aron-Vodă), Str. Bernard Andrei (Str. Arapului), Șos. C.I. Parhon (Șos. Socola), Str. I. Niculi (Str. Albinet), Str. Ada Marinescu (Str. Sărărie), Str. Olga Bancic (Str. D. Greceanu), Str. Gabriel Pery (Str. Victor Place), Str. Horia (Str. Negruzzi), Str. Cloșca (Str. Lozonschi), Str. Crișan (Str. Mitropoliei și Str-la Lozonschi), aleea M. Sadoveanu (Aleea Ghica-Vodă), Str. Neculai Mohănescu (Str. Toma Cozma), Str. Republicii (Str. Lăpușeanu), Str. Friedrich Engels (Str. Vasile Conta), Str. Pavel Tcacenco (Str. Tăutu), Str. 13 Decembrie (Str. Ing. Scutaru), Str. 1907 (Str. Ianov), Str. 11 Iunie (Str. V. Stroescu), Str. 7 Noiembrie (Str. Sf. Lazăr), Str. 6 Martie (Str. C.A. Rosetti), Str. 9 Mai (Str. Căpt. Păun), Str. Flamura Roșie (Str. Carp), Str. Suzana Pârvulescu (Str. Crucii), Str. Haia Lifschitz (Str. Cucu) (ANI, PI, dos. 23/1948, f. 8–9, 15). Este de mirare că au fost păstrate atunci numele religioase pentru de străzile Buna Vestire, Sf. Andrei, Sf. Atanasie, Sf. Constantin, Sf. Gheorghe, Sf. Sava, Sf. Ștefan, Sf. Teodor și Sf. Vasile, Trei Ierarhi și Vovidenie. Diverse schimbări se vor produce și în anii următori, de pildă: Str. Gavril Muzicescu, în loc de Str. Banu (ANI, SPOI, dos. 21/1956, f. 1r; 22 decembrie 1953).

Retragerea trupelor sovietice în anul 1958 a permis apoi o anume tendință de distanțare de controlul total al Moscovei, manifestată evident prin Declarația din aprilie 1964 și eliberarea deținuților politici, politică preluată de N. Ceaușescu, după 1965, prin doctrina independenței sub drapelul național-comunismului. În problema aici urmărită, constatăm înlocuirea numelor din perioada stalinistă, semnificativă fiind revenirea la numele *Brașov* (1960) după *Orașul Stalin* (1950).

La Iași, reorientările politice au avut un ecou imediat în nomenclatura străzilor. De pildă, Josif Broz Tito va deveni primul *nomen odiosum* chiar din anul 1948, apoi vor dispărea numele unor foști „tovarăși de luptă”, pe măsură ce se reconsideră rolul lor în mișcarea comunistă internă. Vor fi trecuți în uitare, pe rând, Vasile Roaită, Filimon Sârbu, evreii și alți minoritari cominterniști (Haia Lifschitz, Roza Luxemburg, Lazăr Grimberg, Olga Bancic, Bernard Andrei, Pavel Tcacenco și alții), mult prea modestul poet Teodor Neculuță, chiar „eliberatorii” sovietici, precum mareșalul Malinovschi, sau cominternistul bulgar Gheorghii Dimitrov, al cărui nume va fi înlocuit în 1977 în denumirea *Bulevardul Independenței*. *Piața Republicii* va redeveni *Piața Unirii*, iar *Str. Republicii* va fi redenumită *Str. Lăpușeanu* în 1958. Nici dr. C.I. Parhon nu a mai rezistat, de vreme ce strada cu numele său a devenit Bd. Socola (1962), iar șoseaua s-a numit încă din 1955 *Șos. Bucium*. Chiar și ieșeanul cu casă memorială va fi ignorat, când Strada și, respectiv, Șoseaua Ilie Pintilie vor deveni Aleea Nicolina și Șos. Nicolina (1964), iar Bd. Ilie Pintilie va fi numit *Șoseaua Iași-Ciurea* (1981), apoi *Bd. Poitiers* (după 1990). Demolările vechilor străzi și sistematizările au constituit bune prilejuri de modificări toponimice, fără nevoia unor explicații și motivări indiscrete. Până și *Str. Republicii* a putut fi schimbată, pentru a fi recuperat numele *N. Iorga* (1964), după ce aceasta desemnase, din 1968, o stradă nou trasată. Toate denumirile de străzi, stradele, alei, bulevarde și piețe cu mesaj ideologic instituite de puterea comunistă începând cu anul 1947 au fost înlocuite după 1989. Au rămas însă numele din marile cartiere apărute după anul 1962 pe șesul Bahluiului, care au permis cea mai elocventă ilustrare a viziunii lui N. Ceaușescu asupra istoriei naționale ca mijloc de afirmare a ideii de independență în raport cu Moscova și a cultului personalității sale. Apar denumiri noi de cartiere și de străzi: *Dimitrie Cantemir* (cu străzi și alei numite *Dacia, Decebal, Ion Neculce, Romană*), *Mircea cel Bătrân, Alexandru cel Bun* (cu străzile *Basarabi, Mușatini, Plăieșilor, Roman-Vodă* și cu *Piața Alexandru cel Bun* și *Piața Voievozilor*), *Dacia* (cu *Buridava, Columnei, Drobeta, Sarmisegetuza, Strămoșilor, Sucidava, Vitejilor*). Este bine conservată azi o mare parte a nomenclaturii stradale existentă până în anul 1947 în cartierele cu puține demolări și înnoiri (cu excepția arterelor principale), în Tătărași, Moara de Vânt, Sărărie, Copou, Păcurari, Nicolina, Galata.

Un aspect lesne observabil în istoria toponimiei urbane la Iași este implicarea unor instituii în solicitarea atribuirii de nume din sfera profesională proprie, îndeosebi după anul 1906. Cea mai insistentă și cu cele mai vizibile rezultate a fost garnizoana Iași. Comandanții militari au solicitat Primăriei atribuirea unor nume de ofițeri și gradați căzuți la datorie în războaiele recente. Până în 1920, lista unor nume din această categorie este foarte scurtă. Cea mai veche denumire este *Str. Mărăcineanu* din cartierul Tătărași, existentă în anul 1884 (*ibidem*, dos. 119/1884, f. 341v), amintind de căpitanul Valter Mărăcineanu, erou al luptelor de la Grivița (30 august 1877). *Str. Căpitan Păun*, cu acest nume în 1884 (*ibidem*, f. 319v) și 1898 (ANI, HP, nr. 2037) (fostă *Str. Primăriei*, azi *Str. Agatha*

Bârsescu), amintește de un căpitan de pompieri care a murit într-un incendiu ce cuprinsese și grajdurile de la casele Roznovanu (Mitican 2009c: 229). Nu este exclus ca eroismul său să fi fost motivat de interesul de a-și salva propria sa locuință. Al doilea militar onorat cu numele *Aleea General Cerchez*, dat unui traseu din Str. Oastei la 28 mai 1902 (ANI, PI, dos. 270/1906, f. 84v–85r), a fost ieșeanul Mihai Cristodulo-Cerchez, care comandase, cu gradul de colonel, trupele române în campania din anul 1877. Lt.-col. C. Langa fusese onorat pentru donația sa și pentru funcția de primar. La 11 ianuarie 1906, garnizoana Iași propunea schimbarea numelor: *Strada de Sus*, *Str. Palatului*, *Str. Nicolina*, *Str. Lozonschi*, *Str. Bulgară*, *Str. Veche*, *Str. Țicăul de Sus*, *Str. Arcu* și *Str. Primăriei* cu numele unor eroi din 1877–1878 și ale unor ofițeri (*ibidem*, dos. 270/1906, f. 1–2 și dos. 259/1910, f. 62r-v; 31 martie 1906). Nu există la dosar un răspuns al Primăriei, dar propunerile, dintre care unele au fost avizate (col. Filipescu, cpt. Alexa Petrino, slt. Valentineanu ș.a.), nu au fost aprobate (în bloc) de Ministerul de Interne și, ca urmare, niciuna dintre denumirile vizate nu apare în tabelul străzilor din anul 1912 (Bogdan 1913: 90). Asemenea inițiative vor avea succes abia după anul 1919, ca urmare a uriașelor sacrificii din Primul Război Mondial. De-a lungul a șapte decenii, până în anul 1989, mai mulți militari au fost onorați cu nume de străzi. În 1927, generalul francez H. Berthelot era privilegiat cu înlocuirea denumirii *Str. 40 de Sfinți*. Se cunosc și propunerile grupului de aviație pentru denumirile străzilor din Mahalaua 7 Oameni, în 1930, cu nume de aviatori (ANI, PI, dos. 218/1938, f. 60r-v). Abia atunci intră în atenția Primăriei numele lui Aurel Vlaicu, ce va înlocui numele vechii Str. Salhana (*ibidem*, f. 54v, a. 1931). În 1935, se adăugau: Peneș Curcanul, serg. Ioan Grigore, lt. Popovici (probabil aviatorul Andrei Popovici), lt. Caranda (Gheorghe Caranda, primul aviator mort într-un accident aviatic, în anul 1912) (PRIMUL ANUAR 1935: Harta străzilor) și Str. Gen. Ionescu (în cartierul Brener sau Crucea Roșie) (ANI, PI, dos. 58/1935, f. 65r). Prin decizia din 25 noiembrie 1936 se atribuie numele gen. diviz. Toma Dumitrescu unei străzi din Copou și al gen. dr. N. Vicol străzii pe care se află Spitalul Militar (*ibidem*, dos. 218/1938, f. 88r).

Regimul comunist a reevaluat, evident, și poziția militarilor în nomenclatura stradală omagială. În 1948, nu putea fi vorba de nume de ofițeri sau gradați distinși sau căzuți pe frontul de est, dar nici pe cel de vest, fiindcă gloria trebuia să revină integral Armatei Roșii. Numele mareșalului Malinovschi a fost etalat în centrul orașului (Str. Palat). Dintre vechii militari au rămas Peneș Curcanul, (Valter) Mărăcineanu, gen. Toma Dumitrescu, gen. dr. N. Vicol, gen. Mihail Cerchez-Cristodulo și lt. Caranda. Trebuiau eliminați gen. Alexandru Cernat, înlocuit cu un anonim, Vasilescu Vasile (?), și apoi cu Vasile Roaită, lt.-col. Langa, substituit de C. Dobrogeanu-Gherea și apoi de Max Wexler, precum și cpt. Păun, al cărui nume a dispărut nomenclator, odată cu denumirea nouă, *Str. 9 Mai*. Au apărut după 1965 numele străzilor care evocau pe mr. Irimia Popescu, cpt. Tomida, lt. Negel, lt. Popovici, cpt. (Ștefan) Protopopescu (constructor de avioane I.A.R.) și

lt. Stoicescu. După 1989, au putut fi readuși în memoria ieșenilor gen. Alexandru Cernat, lt.-col. Langa și s-au adăugat erou lt. Alexandru Mateciuc, erou lt. Alexandru Pogonat, erou aviator Aurel Olaru, erou cpt. Aurelian Ionescu, erou lt. Ioan Faifer, erou mr. Ioan Lateș, erou lt. Ion Bârsan, erou slt. Ion Vițelaru, lt. Ionescu, mr. Irimia I. Popescu, erou cpt. Leonard Crețulescu, erou cpt. Vasile Teodoreanu, erou gen. Gh. Stavrescu, erou lt.-col. Nicolae Ivăneanu și erou serg. Nicolae Purice. Cu 26 de nume de militari, la care se adaugă Aleea Mareșalilor, Str. Oastei, Str. Păun, amintind de cpt. Păun, și Str. Smaranda Brăescu, ce onorează numele celebrei aviatore și parașutiste, rezultă că garnizoana Iași a devenit, treptat, un factor tot mai important de influență în administrația locală. Nu poate trece neobservată, în această privință, subiectivitatea frapantă a selecției numelor din numărul imens de luptători căzuți pe câmpurile de luptă.

Din cea mai mare vechime a târgului Iași, bisericile au constituit puncte nodale în rețeaua de ulițe, au generat în jurul lor medeanuri și mahalale cărora le-au împumutat numele. De regulă, până la sfârșitul secolului al XIX-lea, ulițele sau străzile pe care se aflau bisericile aveau numele de hram ale acestora. După anul 1900, Mitropolia a făcut câteva demersuri pentru introducerea în nomenclatura stradală a numelor unor ierarhi dintre cei mai merituoși în istoria bisericii Moldovei. În anul 1912, Consiliul Comunal admisesese în lista de propuneri pentru câteva străzi de sub Cetățuia, care nu erau denumite, numele lui Dosoftei Mitropolitul, Mitropolitului Iacob (Stamati), al lui Sofronie Miclescu și arhimandritului Neofit Scriban (*ibidem*, dos. 259/1910, f. 167v). Lista nefiind aprobată de Ministerul de Interne, în următoarele două decenii au existat doar numele mai vechi de străzi, al Mitropoliei și ale unor biserici. Abia în 1931 se cere, fără finalitate, înlocuirea numelui *Str. Langa* cu numele Mitropolitului Iosif Naniescu. La 22 decembrie 1938, o nouă solicitare adresată de Mitropolie cuprindea numele mitropoliților Veniamin pentru Str. Lozonschi, Iacob Stamati pentru Str. Mitropoliei și Iosif Naniescu pentru Str. Langa, toate în jurul Mitropoliei. Alte străzi erau vizate pentru mitropoliții Varlaam, Dosoftei, Calinic Miclescu și Pimen (ANI, PI, dos. 218/1938, f. 48r). Nici această cerere nu s-a putut îndeplini. Se poate constata că, până în anul 1989, Mitropolia nu a fost privilegiată de administrația civilă a Iașilor, dar și-a luat revanșa după Revoluție. Astfel, au apărut *Str. Mitropolit Varlaam*, pentru *Str. 13 Decembrie*, fost *ing. Scutaru*, și *Str. Mitropolit Veniamin Costachi*, în loc de *Str. 16 Februarie*, fostă *Atelierelor*, în 1991, *Str. Sf. Petru Movilă*, pentru *Str. Uzinei* (acest nume este păstrat pentru o alee și o stradă), și s-a menținut *Fundacul Mitropolit Iosif Naniescu*. Un pod pietonal peste Bahlu a fost denumit *Sf. Andrei*, deși nu s-a numit niciodată astfel (fostul Pod Tacu). A fost solicitat numele *Str. Mitropoliei* (în loc de *Str. Crișan*), la 27 iunie 1996, dar a fost preferat numele *Arh. G.M. Cantacuzino*, pentru traseul ambelor străzi. Azi, conform cu Hotărârea Consiliului Local nr. 208/2017 privind aprobarea nomenclatorului de artere din Municipiul Iași, emisă la 31 mai 2017, din cele 956 de bulevarde, șosele, străzi, stradele, alei, trecători, fundacuri, piețe,

nomenclatura din câmpul semantic religios cuprinde numele a trei mitropoliți și al unui ierarh canonizat (*Sf. Petru Movilă*), 14 nume de străzi cu denumirile hramurilor unor biserici (*Sf. Andrei* și altele, *Buna Vestire*, *Trei Ierarhi*, *Vovidenie* și *40 Sfinți*), patru nume de la lăcașuri (*Golia*, *Mănăstirea Dancu*, *Mitocul Maicilor*, *Vulpe*), adică 23 de denumiri din zestrea bisericii ortodoxe majoritare. Un adaos special este *Bd. Ștefan cel Mare și Sfânt*, decis în anul 1992. Statistic, instituția Bisericii se situează la un nivel apropiat de cel al Armatei în stima publică, probată și de această analiză. *Piața Sf. Anton de Padova*, *Str. Luterană* și *Str. Sinagogilor* completează lista acestui domeniu onomasiologic.

Prin instituțiile (universități, teatre, filarmonică) și asociațiile profesionale din domeniile literaturii și artelor, Iașiul a fost și a rămas unul din centrele culturale și științifice de frunte ale țării. Numărul mare de personalități afirmate în toate disciplinele științifice și genurile artistice s-a impus în peisajul cultural al orașului și, ca urmare firească, nomenclatura stradală onorifică reflectă cantitativ și calitativ această predominanță valorică. Prin comparație cu celelalte instituții menționate, numărul străzilor cu nume din această lume a culturii este net superior. Astfel, Iașii se arată a fi, prin prismă toponimică, un oraș în primul rând al profesorilor universitari. După nomenclatorul din 2017, sunt nu mai puțin de 27 de profesori cu titlul academic inclus în denumirea arterelor de circulație, începând, alfabetic, cu *Str. Prof. Agricola Cardaș*. Un număr și mai mare de foști profesori, afirmați și ca oameni politici, literați, istorici, medici și din alte specialități sporește această... armată de cărturari, majoritatea de obârșie ieșeană, dar și de apartenență națională, precum N. Iorga, Titu Maiorescu, Petru Caraman, T. Simenschi, Tudor Vianu, G. Călinescu, George Emil Paladi și mulți alții. Se adaugă arhitecți, pictori, muzicieni, actori, poeți, prozatori și dramaturgi. O statistică precisă a numărului lor nu este utilă aici.

Propunerile pentru promovarea lor în spațiul public prin denumiri stradale au venit, desigur, din instituțiile și asociațiile profesionale proprii, dar inițiativele au fost, de regulă, individuale, din păcate rareori consemnate în documentele Primăriei, ca acelea pentru Moritz Wachtel, Emilia Humpel-Maiorescu sau Smaranda Macri. Mai adaug și scrisoarea (din 8 mai 1942) Otiliei Cazimir către primar, gen. Constantin Ionescu, solicitând montarea unei tăblițe pe *Str. G. Topârceanu* din Copou și ortografierea numelui *Topârceanu* cu *î*, nu cu *â*, de care poetul avea oroare. Numele fusese scris, provizoriu, cu vopsea pe un perete (ANI, PI, dos. 218/1942, f. 8-9). Acesta este un bun exemplu și pentru o problemă pe care o vom aborda mai jos.

Selecția se dovedește rezonabilă, iar întrebarea ce se poate pune în orice situație de opțiune (De ce acest nume și nu acela?) poate deveni oțioasă. Mai multe exemple citate arată că recunoașterea valorilor poate avea un curs sinuos și lent, spiritul colectiv poate fi și conservator, și novator, iar memoria orală are legile ei specifice. În onomastică, dar și în alte domenii ale limbii și culturii, măsurătorile cantitative au relevanța lor, deloc neglijabilă, dar calitățile sunt mai importante din

perspectivă sociologică sau a psihologiei sociale. Valoarea toponimelor este conferită de vechimea și gradul lor de socializare, de cunoașterea și recunoașterea lor într-o comunitate mai mare sau mai mică. Vechimea indică stabilitatea și continuitatea populației denumitoare, iar nivelul de socializare depinde fie de mărimea unui obiect socio-geografic (un bulevard este totdeauna mai cunoscut decât o stradă mărginașă sau un fundac), fie de importanța lui funcțională (un pod, deși minuscul ca dimensiune fizică, poate fi arhicunoscut, de pildă Podul Roș din Iași). Clasificarea toponimelor în majore și minore are drept criteriu de ierarhizare valoarea lor recunoscută social. Unele din ele au rezonanță națională, nu numai locală: *Copou, Sărărie, Tătărași, Păcurari, Nicolina*. Toate sunt vechi și populare. Decizia oficială nu poate garanta notorietatea unei desemnări, aceasta fiind scopul denumirilor onorifice și comemorative. Numele lui George Emil Palade, laureat al premiului Nobel, nu va asigura o valoare toponimică remarcabilă unei obscure străzi din fosta mahala a Broștenilor, după cum nici numele lui Mihail Sturza, domn cu mari merite pentru progresul edilitar al capitalei Moldovei, nu va conferi noblețe unei jalnice străzi mărginașe din spatele gării Socola.

Toponimia oficială este receptată de comunitatea locală cu permisivitate, indiferență sau ostilitate, uzul popular fiind expresia acestor reacții la măsurile administrative. Utilizată din necesități practice (ca adresă domiciliară și poștală), denumirea nouă a unei străzi este uneori ignorată, cea veche, intrată în deprinderile de vorbire ale maturilor și vârstnicilor, putând rezista decenii, o generație sau chiar două. La Iași, încă mai pot fi auziți octogenari vorbind de Str. Dimitrov (Bd. Independenței, după 1977), de Str. Karl Marx, în loc de Str. Lascăr Catargi, sau de Str. 7 Noiembrie, devenită Str. Sf. Lazăr după 1990. și documentele surprind folosirea alternativă a denumirilor vechi și noi. Astfel, în 1868, se făceau diverse lucrări și reparații pe Str. Banca sau Golia (*ibidem*, dos. 88/1868, f. 25r, f. 115v), Strada Mare sau Lăpușneanu (*ibidem*, f. 30r), Str. Copou sau Carol I (*ibidem*, f. 49v), Alcazu sau Asachi și Asachi sau Romană (*ibidem*, f. 51r), Str. Palatului (Podu Roșu) (*ibidem*, f. 112r, 114r; a. 1869). Mai apoi, se menționează Str. Palatului numită *Calea Națională* (*ibidem*, dos. 131/1870, f. 65r) sau *Str. Palatului și Lăpușneanu* (Calea Națională) (*ibidem*, f. 183r), *Măcelărie* sau *Salhana* (*ibidem*, dos. 148/1868, f. 44r), Str. Arcul, „pronumită” a *Bohotineanului* (*ibidem*, f. 250v).

Prețioase în zestrea toponimică a unei așezări sunt denumirile vechi cu bază lexicală, acelea care mărturisesc despre anumite realități fizico-geografice sau economice din trecut, unele dispărute. Este o notă bună pentru cei ce au decis, de-a lungul unui secol și jumătate de dispute în Consiliile Comunale sau Municipale păstrarea denumirilor: *Adunați, Apelor, Cișmeaua lui Butuc și Cișmeaua Păcurari*, propuse pentru înlocuire cu numele lui Al. Vlahuță și, respectiv, V. Gheorghian, fost primar și ministru, având și locuința acolo, în 1931 (*ibidem*, dos. 218/1938, f. 52r), *Conductelor, Grădinari, Iarmaroc, Imașului, Izlaz, Moara de Foc*, primejduită de schimbare în 1931 (*ibidem*, f. 52v), *Moara de Vânt, Munteni,*

Nisipari, Pojărniceii, Pompeii, Ponoarelor, Răchiți, Rece, Sălciilor, Scăricica, Stejar, șapte Oameni, Școalei, Șipoșel, Tabacului, Tăietoare, Trecătoarea Oișelor (amintind de *Hațașul Oilor*, cu localizare diferită), *Trei Fântâni* (înlocuind *Drumul Hoșilor*), *Urcușului și Uzinei* (tronsonul de vest).

O rezervă de denumiri ce ar putea fi schimbate în viitor se constituie din nume abstracte, improvizate, fără nicio motivare istorică, geografică sau de altă natură, ca acelea impuse în 1948 pentru străzi anterior desemnate provizoriu prin litere, alfabetic, din cartierul sinistraților din 1932, Munteni (P. Bogdan), și în alte locuri: *Agricultorii, Albinelor, Aluniș, Bistrița, Căpșunelor, Cărăbuș, Cometa, Cupidon, Dimineții, Egalității, Frunzei, Furnica, Gloriei, Greierul, Iernii, Izbândeii, Libelula, Măgurii, Mizil, Mocanului, Moșilor, Ogorului, Renașterii, Roadelor, Semănătorului, Soarelui, Timpului, Venerei, Viitor* etc. De altfel, critica gândirii funcționărești decidente într-o chestiune ce implică valențe subtile ale expresiei simbolice în viața comunităților va fi fost mereu activă, dar rareori îi auzim glasul. Au rămas actuale opiniile unui gazetar incisiv, René Constantin Ghiulea, care, în *Străzile Iașului*, din „Însemnări ieșene”, I, 1936, nr. 12, p. 712–713 (*apud* Vrabie 2016: 211–212), întocmea o listă similară, cu exemple din nomenclatura vremii. Acestea „sună prea mult a bucureștianism” și ilustrează „spiritul Capitalei de pe malul Dâmboviței”, ca „o ploaie de denumiri improprii, ciudate, absurde”, de unde rezultă o concluzie specifică vechiului complex al decăderii orașului după Unirea din 1859, cu o constatare din primul enunț valabilă oricând: „Nomenclatura străzilor nu-i străină de preocupările și sufletul generațiilor. Iar lipsurile și anomaliiile de la Iași trădează o deficiență a spiritului moldovenesc”.

În privința numelor de persoane, multe schimbate de-a lungul deceniilor, discuția este mai complicată. Ar trebui păstrate acelea care sunt vechi, dar care nu mai pot azi identifica oameni cu totul anonimi, locuitori de pe ulițele respective în secolul al XIX-lea, precum *Fundacul Tânjală, Str. Bălușescu, Str. Deliu, Str. Manolescu, Str. Marta, Str. Moșu, Str. Perju, Str. Verdeș* și altele? O soluție ingenioasă în astfel de cazuri, care pare a fi rezultatul unei confuzii de identitate și nu al unei deliberări documentate, a fost aceea de a păstra numele vechi, motivat însă de un personaj omonim, dar cu mai multă notorietate. Astfel, pe Str. Gusti, cu acest nume în 1884, se afla proprietatea succesorilor lui Costică Gusti (BEJAN 1896); abia în anul 1932 apare numele *Str. D. Gusti* (ANI, PI, dos. 264/1932, f. 22), azi *Str. Dimitrie Gusti* (între Teatrul Luceafărul și biserica Sf. Lazăr), în amintirea celui dintâi primar. Str. Ionescu de lângă biserica Toma Cozma (un Gheorghe Ionescu avea o proprietate cam în fundul stradelei, la sfârșitul secolului al XIX-lea, cf. BEJAN 1896) a primit numele *Str. Lt. Ionescu*, dar și acesta un anonim. Mai potrivit ar fi fost, în acest caz, numele lui G. Călinescu, găzduit aici în anii profesoratului la Universitatea din Iași (1937–1945). Str. Cerchez din cartierul Țicău are acest nume după 1884 (în 1896 avea acolo locuința Virginia M. Cristodulo, iar în apropiere, pe Str. Scăricica,

locuia Ioan Cerchez (BEJAN 1896), prenumele și numele complementar al gen. Mihai Cristodulo-Cerchez adăugându-se după 1965. Str. Ipsilanti, deschisă de Constantin Alexandru Ipsilanti pe la 1799, a fost redenumită *Str. Alexandru Ipsilanti* după 1965, în memoria conducătorului Eteriei de la 1821. Str. Tufescu din cartierul Tătărași, care în anul 1884 avea numele unuia din locuitorii de frunte al uliței (ANI, PI, dos. 119/1884, f. 396v), atestat în 1861, anume serdarul Ioan Tufescu (ANI, EI, dos. 99/1861, f. 210v), dar a primit prenumele primarului Grigore Tufescu (1878–1877) abia după 1954, când și Str. Măcărescu din Tătărași (unde a locuit preotul Ștefan Măcărescu, ctitorul bisericii Sf. Nicolae din Ciurchi, 1811) a fost asociată cu Nicolae Măcărescu, fost profesor la Academia Mihăileană, autorul gramaticii făcute celebre de Ion Creangă în *Amintiri din copilărie*. În 1928, era pus în relație numele fostului primar Al.A. Bădărău (1899–1901) cu Str. Bădărău din Păcurari (ANI, PI, dos. 318/1928, f. 10), care avea un nume mai vechi, al lui Costachi Bădărău, proprietar al unei case din Str. Păcurari la mijlocul secolului al XIX-lea (LISTA 1853: 57). Sursele ulterioare nu validează această substituție. Str. Tăutu (1884) (ANI, PI, dos. 119/1884, f. 331v), cu numele vornicului Ioan Tăutu, care a ctitorit în anul 1816 biserica Blagoveștenie (Buna-Vestire), redenumită *Str. Sulfinei* după 1950, a primit denumirea recentă *Str. Logofăt Tăutu*, cu evidentă referire la dregătorul lui Ștefan cel Mare. În mod similar, pentru a nu se pierde cu totul alte câteva denumiri vechi, s-ar putea atribui în viitor numele marelui actor ieșean Ștefan Dăncinescu unei străzi și unui fundac Dăncinescu, din Tătărași, acestea amintind de un antecesor al artistului, stolnicul Simion Dăncinescu, pe care îl găsim ca locuitor în capătul de jos al străzii, în Armenimea, la 1861 (ANI, EI, dos. 99/1861, f. 421v), și apoi menționat ca fost îngrijitor la Cimitirul Eternitatea (ANI, PI, dos. 124/1895, p. 55, într-o broșură privind bugetul comunei Iași). Actorul a locuit pe Str. Stejar. Un nedreptățit este fostul primar Osvald Racoviță. O șosea cu numele domnesc *Racoviță* exista în 1899 (azi, Șos. Tudor Neculai, de la catedrala catolică Sf. Tereza și până la cimitirul Sf. Vasile din Galata), dar o revenire, cu adaosul prenumelui *Osvald*, ar fi dreaptă și posibilă, fiindcă există deja Aleea Tudor Neculai (după 1966).

O eroare este însă denumirea *Mihail Sadoveanu* pentru o stradă din zona bisericii Sf. Dumitru Misai, un gest excesiv de prețuire, fiindcă marele prozator este deja onorat cu denumirile unei alee și unui fundac din Copou. Situația este și neobișnuită, dată fiind distanța mare dintre cele trei locuri. Str. Sadoveanu, cu acest nume la sfârșitul veacului al XIX-lea, confirmă prezența acolo a proprietății lui Al. Sadoveanu (BEJAN 1896), o persoană omonimă cu tatăl scriitorului. Fiindcă denumirea nu apare în anul 1884, este probabilă folosirea ei oficială odată cu ridicarea în teren a planului Gr. Bejan.

În alte situații, o schimbare de nume ar fi nepotrivită. De pildă, o neînsemnată stradă Dudescu (ANI, PI, dos. 119/1884, f. 209v) din Tătărași, unde locuia un Iancu Dudescu pe la 1896 (BEJAN 1896), a devenit arteră importantă după ce s-a

făcut legătura, prin anii 1976–1977, între Str. Ion Creangă și Str. Vasile Lupu, pentru noul traseu al liniei de tramvai de la est de Piața Chirilă.

O deficiență importantă în istoria denominației toponimice ieșene constă în absența la Serviciul Cadastru al Primăriei a unui nomenclator general în care să se înregistreze toate modificările produse de-a lungul vremii, evitându-se astfel diversele erori de datare și scriere a noilor denumiri, acest fapt presupunând și păstrarea deciziilor de numiri într-o arhivă integrală și riguros inventariată. Examinarea unor nomenclatoare succesive evidențiază anacronisme ale atribuirii de nume noi, semn al absenței informațiilor necesare din sursele anterioare. Selectăm doar trei exemple. Numele *Moritz Wachtel* a fost dat în anul 1929, înlocuit cu *N. Paulescu* în 1938, reluat în 1946 și eliminat în 1948. Dar, când se atribuie numele *Roza Luxemburg*, se menționează „fost *dr. Paulescu*” (GHIDUL 1948: 52), în loc de *Max Wachtel*. Denumirea *Str. Republicii* este înlocuită cu *Str. N. Iorga* în 1964, dar rămâne ca *Bd. Republicii* și în NOMENCLATORUL (post 1977): 23. În Hotărârea nr. 208/2017, evidența modificărilor este de regulă corectă, dar nu se menționează nicăieri datele schimbărilor, nici măcar anii, ci numai, uneori, numere ale deciziilor, iar titlul rubricii *Denumire veche* din tabelului arterelor de comunicație este inadecvat, în loc de *Denumire anterioară* sau *precedentă*, fiindcă numeroase nume nu sunt deloc vechi, ci relativ recente, din anii de după 1989. De exemplu, *Str. Sulfinei* a devenit *Str. Logofăt Tăutu*.

Mai surprinzătoare sunt erorile propriu-zise. De exemplu, pentru Str. Mănăstirii, care duce din Șos. Voinești spre Mănăstirea Galata, se menționează ca nume vechi *Piața Nicolina*, o imposibilitate stridentă. Neinspirată este și schimbarea *Sf. Pantelimon* cu *Pantelimon*, ceea ce induce ideea că acesta ar fi un simplu antroponim și nu hramul unei biserici. Nici *Str. Pădurii*, formă care ocultează originea personală a hodonimului *Str. Pădure*, cum a fost scris, corect, până după 1948, nu este o alegere fericită. Însă cea mai frapantă eroare este evoluția denumirii *Str. Cantacuzino* din GHIDUL 1948: 12, care devine *Str. Dumitrașcu Cantacuzino* în NOMENCLATORUL (post 1977): 7, rămasă astfel în Codul poștal (intrat în vigoare la 1 mai 2003), în diverse hărți turistice recente și pe Google maps, inclusiv în recenta Hotărâre nr. 208/2017. Numai într-o *Carte touristique de Iași*, în lista străzilor, întocmită de prof. Ioan Caproșu în 1996, apare denumirea corectă: *Str. prof. dr. Ioan Cantacuzino*, numele creatorului Institutului Național de Microbiologie și Imunologie din București, tot atât de necunoscut unor funcționari și consilieri din Primărie, ca și strămoșul acestuia, Dumitrașcu Cantacuzino, domn în Moldova de trei ori, între 1673 și 1685, unul dintre cei mai odioși ai veacului său, astfel portretizat de Ion Neculce în *Letopisețul Țării Moldovei*: „[...] grec țarigrădean, [...] om nestătător la voroavi, tâlpiz, amăgitor, geambaș de cei de la Fener, din țarigrad. și dup-aceste, după toate, era bătrân și curvar”. Pe acesta îl cinstesc azi funcționarii de la Primărie, cu nenoroc pentru ieșenii domiciliați pe această stradă de lângă Universitatea Agronomică „Ion Ionescu de la Brad”, care întâmpină dificultăți notariale din pricina acestei adrese

în diverse acte de proprietate. Pentru consecvență în eroare, o tăbliță stradală, ruginită și în curând ilizibilă, informează pe trecători că se află pe Str. D. Cantacuzino. O greșeală inițială, poate prin confuzie cu numele lui Dumitrașco (Dimitrie) Cantemir, poate fi scuizabilă, nu și persistența ei timp de patru decenii.

Nu fără reproș sunt în toate Nomenclatoarele, unele inclusiv în tabelul ultimei Hotărâri din 2017: grafii estropiate ale denumirilor (Mihail Râlea), alfabetizări neatente sau ridicole, fie după prenume, fie după nume (Rareș Petru și șchiopu Petru) sau după un titlu academic introdus aleatoriu și inconsecvent (profesor), grad militar (căpitan, locotenent, general etc.), calificativ onorific (erou) sau profesie (artist, pictor).

La capătul acestei cercetări, se impun câteva recomandări pentru comisiile însărcinate cu gestionarea nomenclaturii stradale a municipiului Iași. Cea dintâi este o cerință reiterată de la începutul procesului de denominație oficială: păstrarea numelor vechi, cu origine antroponimică sau descriptivă (apelative), care conferă identitate și stabilitate zestrei toponimice a orașului; evitarea numelor de persoane, îndeosebi din zona vieții politice, care pot deveni indezirabile în conjuncturi schimbătoare; selectarea severă a candidaților la nemurire culturală, dând prioritate personalităților ieșene prin obârșie sau activitate profesională; alegerea numelor unor personalități sau toponime străine numai în funcție de o legătură importantă cu orașul Iași, exemplul gen. H. Berthelot fiind remarcabil, nu și al lui Camille Flammarion sau al aviatorului peruan Geo Chávez, oricâte merite au avut aceștia, fiindcă ar putea fi găsite imediat alte câteva sute de celebrități mondiale, la fel sau poate mai îndreptățite, dacă singurul criteriu electiv este notorietatea; înlocuirea treptată a denumirilor abstracte, improvizate cândva și care nu pot transmite nimic din istoria așezării; evitarea denumirilor cuprinzând cifre (ani, luni, zile), care nu se pot integra funcțional în vorbire și care, de regulă, se rostesc prescurtat. În această privință, constat că a rămas din lista veche, de creație comunistă, modelul pentru *Piața 14 Decembrie 1989*, desemnând locul unde... nu s-a întâmplat nimic, în afară de mutarea timp de câteva zile a stației de tramvai din Piața Unirii în fața Poștei de pe Str. Cuza-Vodă; se impune nevoia unui ghid-regulament de scriere a numelor, în care să se precizeze regimul și locul titlurilor academice, gradelor militare, apelativelor de identificare suplimentară din componența sintagmelor toponimice. Astfel, în tabelul din Hotărârea 208/2017, găsim *Str. Dr. Victor Babeș* și alte șase străzi cu abrevierea *dr.*, dar nu și la *Str. Grigore T. Popa* sau *Leon Ballif*, precum și *Str. Prof. Nicolae Oblu*, nu și la *Str. Vladimir Buțureanu* și altele, care evocă medici iluștri; *Str. Maestrul Ion Baci*, nu și la *Str. Sergiu Celibidache*; *Str. Actor Miluță Gheorghiu*, nu și la *Str. Constantin Ramadan* și altele. La categoria profesorilor universitari, inconsecvența este generalizată.

Formulez obiecții serioase și pentru grafiile inconsecvente *Dealul Bucium*, *Dealul Zorilor*, dar *Podu de Piatră*, *Podu Înalt* și *Podu Roș*, cu entopicele articulate sau nearticulate. Argumentul pronunției populare fără articol,

generalizată începând din secolul al XIX-lea, formulat cândva de Al. Graur și însușit de lingviștii bucureșteni care au redactat *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* (DOOM) (edițiile 1982 și 1996), exclude din procesul de normare coerentă a limbii literare o importantă parte a toponimiei românești, introducând relativismul opiniei personale și deprinderi ortografice inculte. De altfel, DOOM însuși este inconsecvent când recomandă, fără formularea motivației, scrierea *Târgul Frumos* și *Târgul Secuiesc*, dar *Târgu-Jiu*, *Târgu-Mureș*, *Târgu-Neamț*, de unde s-ar deduce că numai în denumirile compuse apelativul ar fi nearticulat, nu și în sintagmele adjectivale. Acceptarea pronunției populare sau regionale a produs un adevărat haos în nomenclatura localităților din România, ilustrat prin zeci de exemple în INDICATORUL 1974, unde vedem: *Capu Câmpului* (și alte 16 denumiri cu entopicul *Capu*), dar *Capul Plaiului*, *Dealul Aluniș* (și alte zeci de nume cu *Dealul*), dar *Dealul Alămorului* (și alte opt nume cu entopicul *Dealul*), zeci de nume *Podu* + determinant, dar *Podul Ștenei*, 18 denumiri cu entopicul *Târgu*, în compuse, dar și în sintagme. Recomandarea normei literare și în scrierea toponimelor, cu excepția aceloră încremenite în forme regionale vechi și de mult oficializate, precum *Chetreni*, *Chetrești*, *Chetriș*, *Chetrosu*, *Ierbiceni* (în loc de *Iurghiceni*), care nu mai pot fi literarizate, ar fi pus o relativă ordine în grafia acestor denumiri, lăsând la priceperea și deprinderea vorbitorilor rostirea *Podul de Piatră* sau *Podu di Chiatrî*.

În privința includerii în sintagmele toponimice a termenilor *alee*, *bulevard*, *cale*, *cartier*, *fundac*, *hudiță*, *impas*, *mahala*, *pasaj*, *piață*, *pod*, *stradă*, *stradelă*, *șosea*, *târg*, *trecătoare*, *uliță*, normele DOOM, ed. 1982 (V. 10., p. XXX) nu sunt clar fundamentate. Astfel, se consideră ca făcând parte din denumiri și, ca urmare, se recomandă scrierea cu majusculă inițială a acestor termeni generici dacă sunt urmași de substantive în genitiv (*Aleea Pinilor*), adjective (*Strada Luterană*), prepoziții antepuse substantivelor (*Târgul de Mașini*) sau adverbelor (*Strada de Sus*) și numerale cardinale (*Fundacul 40 de Sfinți*), rezultând că în alte structuri (entopic + substantiv, antroponim sau toponim în nominativ) apelativele geografice se vor scrie cu inițiale minuscule. În consecință, ar apărea grafiile inconsecvente și inacceptabile: *aleea Decebal*, dar *Aleea Rozelor*, *bd. Țuțora*, dar *Bd. Independenței*, *calea Galata*, dar *Calea Chișinăului*, *str. Aluniș*, dar *Str. Făgetului*, *str. Răchiți*, dar *Str. Sălciilor*, *piața Nicolina*, dar *Piața 14 Decembrie 1989* etc. În acest studiu, am ortografiat consecvent cu inițiale majuscule toate hodonimele, marcând cu caractere italice utilizarea lor în metalimbaj (ca denumiri) și cu caractere normale desemnarea referentului.

BIBLIOGRAFIE

- Antonovici 1929 = Iacov Antonovici, *Documente de ale foastelor schituri Orgoeștii, Bogdănița, Pârveștii, Cârțibașii și Mânzații din județul Tutova*, Bârlad.
 Bogdan 1913 = N.A. Bogdan, *Orașul Iași*. Monografie istorică și socială ilustrată, ediția a doua.

- Botez–Pricop 1986 = Constantin Botez și Adrian Pricop, *Tradiții ale ospitalității românești. Prin hanurile Iașilor*, București, Editura Sport-Turism.
- Ciubotaru 2015 = Mircea Ciubotaru, „Misterele onomastice” ale Iașilor (XV), în „Cronica veche”, anul V, nr. 9, septembrie, p. 5.
- Ciubotaru 2017 = Mircea Ciubotaru, „Misterele onomastice” ale Iașilor (XXXVIII), în „Cronica veche”, nr. 11, noiembrie, p. 5.
- Iacob 2001 = Dan Iacob, *Denumirea străzilor și numerotarea caselor din orașele și târgurile Moldovei la mijlocul secolului al XIX-lea. Documente*, în „Historia Urbana”, tomul IX, nr. 1–2.
- Mitican 2009a = Ion Mitican, *Din Copou la Panthéon*, Iași, Editura Tehnopress.
- Mitican 2009b = Ion Mitican, *Ne întâlnim cu Veronica Micle și distinșii ei contemporani*, Iași, Editura Tehnopress.
- Mitican 2009c = Ion Mitican, *Ulița Mare din demult uitate vremuri*, Iași, Editura Tehnopress.
- Ostap–Mitican 2001 = Constantin Ostap și Ion Mitican, *Primăria Municipiului Iași. Pagini de istorie, evocări și legende*, Iași, Editura Tehnopress.
- Panopol 2000 = Vasile Panopol, *Pe ulițele Iașului*, ediție îngrijită și traducere de Mihai Sorin Rădulescu, București, Editura Alfa.
- Papuc 2017 = L. Papuc, *Locot. colonel Constantin Langa*, în „Expres cultural”, nr. 2, februarie 2017, p. 16.
- Vrabie 2016 = Diana Vrabie, *Imaginea Iașilor în presa interbelică ieșeană*, Iași, Editura Junimea.

SIGLE – Surse

- AB = „Albina Românească”, Iași.
- ANB, DGS = Arhivele Naționale București, *Direcția Generală a Statisticii*.
- ANI, EI = Arhivele Naționale Iași, *Eforia Iași*.
- ANI, HP = Arhivele Naționale Iași, *Hărți și planuri*.
- ANI, LB = Arhivele Naționale Iași, *Litere*, B.
- ANI, MI = Arhivele Naționale Iași, *Ministerul de Interne*.
- ANI, MIM = Arhivele Naționale Iași, *Ministerul de Interne – Moldova* (fost Vornicia de Aprozi).
- ANI, MLPM = Arhivele Naționale Iași, *Ministerul Lucrărilor Publice – Moldova*.
- ANI, PI = Arhivele Naționale Iași, *Primăria Iași*.
- ANI, SPOI = Arhivele Naționale Iași, *Sfatul Popular Orașul Iași. Secția Arhitectură și Sistematizare*.
- BEJAN 1896 = *Planul orașului Iași*, de Gr. Bejan, 1896–1897, planșe.
- BFO = „Buletin. Foae oficială”, Iași.
- DIOI, VII, VIII = *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. VII–VIII, editate de Ioan Caproșu, Iași, Editura Dosoftei, 2005–2006.
- FoS = „Foae Sătească”, Iași.
- GHIDUL 1946 = *Ghidul municipiului Iași cu cele cinci circumscripții*, Tipografia „Lupta Moldovei”.
- GHIDUL 1948 = *Ghidul străzilor din cuprinsul orașului Iași*, f.a. [1948–1953].
- INDICATORUL 1974 = *Indicatorul localităților din România*, București, Editura Academiei.
- LISTA 1853 = *Lista caselor și a dughenelor capitaliei suspuse la vremea dăre a somelor pentru îmbunătățirea ulițelor capitaliei, legiuite de Divanul Obștesc i încuviințate de Preaînălțatul Domn*, Iași, Institutul Albinei, 1853; ediția Georgeta Crăciun și Adrian Pricop, Iași, Editura Noël, 2000.
- NOMENCLATORUL (post 1977) = *Nomenclatorul arterelor de circulație din municipiul Iași*, f.a.
- PRIMUL ANUAR 1935 = *Primul anuar-ghid al municipiului Iași*, Iași.
- PRIMUL ANUAR 1946 = *Primul anuar-ghid al municipiului Iași*, Iași.
- RO 1846 = *Reglementul Organic a Prințipatului Moldovei*, Iași.

THE POLITICS, ADMINISTRATION, AND TOPONIMY OF IASI

ABSTRACT

In a diachronic research of the names of places in Iasi, there are two main periods of time during which places got their current names. There is an old period, that ends (conventionally) in 1832, when the modern one starts. The criterium for defining these periods has been derived from the differences between the popular denomination and the official administrative denomination. The last one has a scientific component and its own lexical, phonetic, and grammatical characteristics (not described herein).

During the modern period, the older popular toponymy has been gradually replaced in a four phases process. The first phase is a transitional one (1828–1864). During the second phase (1864–1946), the list of names was created and stabilized. The local administration named some streets that were previously unnamed or made slight modifications to names without completely erasing the past inferences. For the new toponymy, the authority activated the cultural memory of the community, by giving names of historical and political personalities, and also of artists and scientists. The residents in turn proved to be sensitive to these changes and adopted these new names. The common terms (entopics) used in the name structure started to take neological nuances. Through the third phase (1947–1989), the toponymic inventory is radically modified, many streets being destroyed as a consequence of the urban systematization and as an attempt to delete the historical memory that was characteristic for the Communist ideological propaganda. Specifically, there are two subperiods – the Stalinist and post-Stalinist one (1947–1965) and the National Communist period, under N. Ceausescu (1965–1989). During the fourth phase, after the Revolution of 1989, the toponymy reverts to names used prior to 1947, but also it is enriched with new names.

Our research highlights new procedural aspects and also a new denominating mentality after 1864, when the administration imposes the street nomenclature that distinguishes the popular toponymy from the official and administrative toponymy. One of the problems is related to the motivation for changing these names. During the process of naming a street, which typically falls under the attribution of the City Hall, it was expected that the Mayor, a local personality himself, would have the honor of giving that name.

The cult of personalities and historical events started in the 19th century. The names of Moldavian rulers as well as those of historical figures reflected in the current literature were selected relatively well. There were some streets named after members of the Royal family. Under the Mayor Osvald Racovita, names of cultural and scientific personalities were favored. In those times, the names of female personalities were insignificant on the toponymic map of Iasi. Only the names of Otilia Cazimir (a poetess) and of Emilia Humpel-Maioreescu (a teacher) were ever selected.

The Jewish community was demographically well represented in Iasi, but no street received a Jewish name to acknowledge this significant presence. Racial discrimination was a reality in those times. The political interference in the local administration was at its highest level during the governing of O. Goga– A.C. Cuza (December 1937–February 1938), when the first to start the process of changing the street names were the Jews and the members of the Liberal opposition.

The institutions that were involved in assigning names from their own professional area, especially after 1906, were the Garisson Iasi and Aviation Corps, which used the names of fallen soldiers and distinguished pilots. The Metropolitan diocese also tried to introduce in the street nomenclature the names of the most revered hierarchs in the history of the Moldavian Church. Various other institutions such as universities and theaters, and professional associations in the Liberal Art domain, have proposed a significant number of personality names, so that the honorary nomenclature of streets reflects this predominance.

The names of great political and cultural personalities, of national relevance but also being in a direct connection with Iasi, started to be affected and changed only after 1947. The Communists,

more determined and also favored by their long governing, profoundly changed the toponymic nomenclature across the entire country in an effort to delete from the collective memory those respected personalities considered political enemies. The names of those who supported the communist regimen were promoted instead, including scientific and cultural figures considered "progressive".

The research ends by some observations and recommendations regarding the orthography of street names.

Keywords: *popular denomination, administrative denomination, four-phases process, denominating mentality, motivation for change.*

